

**SUOMEN ENSIMMÄINEN RAPORTTI
ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KOSKEVAN
EUROOPPALAISEN PERUSKIRJAN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA
Annettu 1 päivänä maaliskuuta 1999**

SUOMEN HALLITUKSEN ENSIMMÄINEN RAPORTTI ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KOSKEVAN EUROOPPALAISEN PERUSKIRJAN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA

Yleistä

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja avattiin allekirjoitusta varten Euroopan neuvoston jäsenvaltioille Strasbourgissa 5 päivänä marraskuuta 1992. Peruskirja tuli voimaan 1 maaliskuuta 1998. Peruskirjan oli helmikuuhun 1999 mennessä ratifioinut kahdeksan Euroopan neuvoston jäsenvaltiota.

Tällä valtiosopimuksella pyritään suojelemaan ja edistämään perinteisiä alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä Euroopassa. Peruskirjalla pyritään ylläpitämään ja kehittämään Euroopan kulttuurien perinteitä ja kulttuuriperintöä sekä edistämään sen luovuttamattoman ja yleisesti hyväksytyin oikeuden kunnioitusta, joka koskee alueellisen kielen tai vähemmistökielen käyttöä yksityisessä ja julkisessa elämässä.

Peruskirjan I ja II osassa muotoillaan tavoitteet ja periaatteet, joita sopimuspuolet sitoutuvat soveltamaan kaikkiin alueellaan puhuttuihin alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin: kunkin alueellisen kielen tai vähemmistökielen maantieteellisen alueen kunnioittaminen, näiden kielten edistämisen tarve sekä niiden käyttämisen helpottaminen ja/tai rohkaiseminen puhetilanteissa ja kirjallisesti sekä julkisessa että yksityisessä elämässä (tarvittavin opetusta ja opiskelua koskevin toimenpitein sekä maiden välisillä vaihdoilla samaa tai samantapaista kieltä eri valtioissa käyttävien ryhmien kesken).

Peruskirjan III osa sisältää lukuisia erityistoimia, joilla pyritään edistämään vähemmistökielten käyttöä julkisessa elämässä. Näiden toimien piiriin kuuluvat seuraavat alat: koulutus, oikeus, hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut, joukkoviestimet, kulttuuritoiminta ja -palvelut, talous- ja yhteiskuntaelämä sekä yhteydet valtakunnan rajojen yli.

Peruskirjan ratifioinnin yhteydessä Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan se sitoutuu täyttämään ruotsin kielen (vähemmän puhuttu virallinen kieli) osalta 65 ja saamen kielen (alueellinen kieli) osalta 59 peruskirjan III osassa säädetyistä erityisvelvoitteista. Lisäksi Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan se sitoutuu soveltuvin osin soveltamaan peruskirjan II osan säännöksiä romanikieleen ja muihin ei-alueellisiin kieliin.

Peruskirjan täytäntöönpanoa seuraa asiantuntijakomitea, joka tutkii määräajoin sopimuspuolten antamat selonteot. Ensimmäinen selonteko annetaan vuoden kuluessa peruskirjan voimaantulosta asianomaisen sopimuspuolen osalta. Selonteot julkistetaan.

Asiantuntijakomiteassa on yksi jäsen kutakin sopimuspuolta kohti. Jäsenet nimittää ministerikomitea ehdokaslistalta, jossa nimetyillä henkilöillä on korkea moraali ja tunnustettu pätevyys peruskirjan käsittelemissä asioissa. Ehdokkaat nimeää asianomainen sopimuspuoli. Komitean jäsenet nimitetään kuusivuotiskaudeksi, ja heidät voidaan valita uudelleen.

Laillisesti sopimuspuolen alueelle perustetut yhteisöt tai yhdistykset voivat kiinnittää asiantuntijakomitean huomion seikkoihin, jotka liittyvät sopimuspuolen hyväksymiin peruskirjan III osaa koskeviin sitoumuksiin. Neuvoteltuaan asiasta asianomaisen sopimuspuolen kanssa asiantuntijakomitea voi ottaa nämä tiedot huomioon laatiessaan selvitystään. Mainitut yhteisöt tai yhdistykset voivat lisäksi antaa lausuntoja sopimuspuolen noudattamasta II osaa koskevasta politiikasta.

Selontekojen ja edellä mainituilta elimiltä saatujen tietojen perusteella asiantuntijakomitea laatii selvityksen ministerikomiteaa varten. Tähän selvitykseen liitetään sopimuspuolilta pyydetyt vastineet, ja ministerikomitea voi julkistaa sen. Selvityksessä on oltava erityisesti asiantuntijakomitean esitys ministerikomitealle tarvittaessa yhdelle tai useammalle sopimuspuolelle annettavien suositusten valmistelemiseksi.

Tämä on Suomen hallituksen ensimmäinen Euroopan neuvoston pääsihteerille annettu raportti. Raportti on laadittu helmikuussa 1999.

LIITTEET

- Suomen hallituksen ensimmäinen raportti kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta, 4.2.1999
- Suomen hallituksen yhdistetty 13. ja 14. raportti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta (englanninkielinen käännös)
- Fundamental Rights in the Constitution of Finland, Publications of the Ministry for Foreign Affairs 6/1998
- Paavo Lounela: The Role of the Advisory Board on Romani Affairs in Finnish Administration (14 October 1997)
- Lainsäädäntöä
 - Laki saamelaiskäräjistä (974/1995)
 - Kielilaki (148/1922)
 - Kielilain täytäntöönpanoasetus (311/1922)
 - Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991)
 - Painovapauslaki (1/1919)
 - Nimilaki (694/1985)
 - Ahvenanmaan itsehallintolaki (1144/1991)
 - Suomen perustuslait (Constitutional Laws of Finland, Oy EDITA AB, Helsinki 1996)
- Tilastoja:
 - Väestö kielen mukaan maakunnittain vuoden 1997 lopussa
 - Väestö kielen mukaan vuosien 1990–1997 lopussa
 - Kunnat virkakielen ja väestö kielen mukaan vuoden 1997 lopussa
 - Tietolähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 1998, Tilastokeskus

SISÄLLYSLUETTELO

Yleistä

Liitteet

Sisällysluettelo

I osa

II osa

III osa

Lainsäädäntö

Ruotsi

8 artikla

9 artikla

10 artikla

11 artikla

12 artikla

13 artikla

14 artikla

Saame

8 artikla

9 artikla

10 artikla

11 artikla

12 artikla

13 artikla

14 artikla

I OSA

1. Ilmoittakaa, millä oikeudellisilla toimilla alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja on täytäntöönpantu valtiossanne. Halutessanne voitte myös mainita yleiset näkökohdat, jotka ovat ohjanneet maatanne ratifiointiprosessissa.

Kansainvälinen oikeus ja kansainväliset yleissopimukset eivät ole suoraan sovellettavissa Suomessa. Kansainväliset yleissopimukset saatetaan yleensä voimaan lailla tai asetuksella, minkä jälkeen ne ovat voimassa ja sovellettavissa kansallisen lainsäädännön tavoin. Suomen lainsäädäntöä voidaan myös muuttaa vastaamaan kyseisen yleissopimuksen sisältöä. Muun muassa Suomen hallitusmuodon perusoikeussäännökset uudistettiin vuonna 1995. Tavoitteena oli kehittää perusoikeusjärjestelmää siten, että se vastaisi täysin kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita. Merkittävimpiä vertailukohteita tässä uudistuksessa olivat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.¹

Kieliperuskirjan osalta voimaansaattamismenettelyä voidaan luonnehtia "sekamuotoiseksi". Kieliperuskirja saatettiin voimaan asetuksella 27.2.1998 (SopS 23/1998). Hallitus kuitenkin valitsi peruskirjan III osan määräykset silloisen kansallisen lainsäädännön perusteella. Siten kansallinen lainsäädäntö noudattaa peruskirjan määräyksiä, koska valituista määräyksistä on joko säädetty sellaisinaan tai ylemmäntasoisessa lainsäädännössä.

Kun peruskirja saatettiin voimaan, Suomi päätti soveltaa ainoastaan niitä määräyksiä, jotka vastasivat kansallista lainsäädäntöä ja ratifiointihetkellä vallinnutta tosiasiallista tilannetta. Peruskirja saatettiin voimaan asetuksella sillä perusteella, että peruskirjan ei katsottu suoranaisesti koskevan yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia; lisäksi katsottiin, että peruskirjan pääosin ohjelmaluonteiset määräykset eivät edellyttäneet lain tasoista voimaansaattamissäädöstä. Tällaista menettelyä pidettiin myös riittävänä siksi, että peruskirjan voimaan saattaminen ei aiheuttanut valtiolle sellaisia uusia kustannuksia, jotka olisivat edellyttäneet eduskunnan suostumusta.

2. Ilmoittakaa kaikki peruskirjan 1 artiklan a kappaleen mukaisesti määritellyt alueelliset kielet tai vähemmistökielet, joita käytetään valtione alueella. Ilmoittakaa myös, missä maan alueen osissa kyseisten kielten puhujat asuvat.

Ruotsi

Hallitusmuodon mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Ruotsi on Suomen alueella vähemmän puhuttu virallinen kieli. Valtaosa suomenruotsalaisista asuu etelä-, lounais- ja länsirannikolla sekä Ahvenanmaan saaristossa.

Saame

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, joka asuu Suomen, Norjan, Ruotsin ja Venäjän pohjoisosissa. Tällä alueella on noin 70 000–100 000 saamelaista. Valtaosa Suomen saamelaisista asuu saamelaisten kotiseutualueella Pohjois-Lapissa (kotiseutualueen muodostavat Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän kunnat), ja muualla maassa heitä on noin 2 400.

¹ Ks. liitteenä oleva "Fundamental Rights in the Constitution of Finland".

3. *Ilmoittakaa kunkin alueellisen kielen tai vähemmistökielen puhujien määrä. Selvittäkää ne "alueellisen kielen tai vähemmistökielen puhujan" määritelmän perusteet, jotka maanne on varannut tähän tarkoitukseen.*

Suomenruotsalaiset ovat Suomen suurin vähemmistö (293 691 henkilöä 31.12.1997 eli 5,71 % väestöstä).

Suomessa asuu kaikkiaan noin 6 900 *saamelaista*. Useimmat heistä puhuvat pohjoissaamea, mutta sekä inarin- että koltansaamea puhuu kumpaakin parisataa henkilöä. Erilaisia saamelaiskieliä on yhteensä kymmenen.

"Alueellisen kielen tai vähemmistökielen puhujan" määritelmän perusteet pohjautuvat väestörekisterikeskuksen väestötietoihin. Väestötietojärjestelmään talletetaan seuraavat Suomen kansalaisia koskevat tiedot: henkilötunnus, nimi, osoite ja kotikunta, tiedot vanhemmista ja lapsista sekä puolisoista, kansalaisuus sekä henkilön itse ilmoittamat tiedot äidinkielestä ja ammatista. Tilastokeskus laatii tilastoja muun muassa kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Nämä tilastot laaditaan väestörekisterikeskuksen antamien tietojen perusteella.²

4. *Ilmoittakaa peruskirjan 1 artiklan c kappaleessa määritellyt ei-alueelliset kielet, joita käytetään valtione alueella, ja antakaa niiden puhujia koskevia tilastotietoja.*

Romani

Suomessa on noin 10 000 romania. Suomen tietosuojalainsäädännössä kielletään sellaisten arkaluontoisten henkilötietojen tallettaminen, jotka on tarkoitettu kuvaamaan rotua tai etnistä alkuperää. Näin ollen esimerkiksi romaniväestöön kuuluvien lukumäärä on vain arvioitavissa.³

Venäjä

Suomessa on tällä hetkellä noin 20 000 venäjää äidinkielenään puhuvaa henkilöä, joista noin 5 000 on ns. vanhavenäläisiä.

Tataarit

Suomessa on arviolta 900 tataaria, joista valtaosa asuu pääkaupunkiseudulla. *Tataari* kuuluu turkkilaiskieliin.

5. *Ilmoittakaa, onko valtiossanne laillisesti perustettuja yhteisöjä tai yhdistyksiä, jotka edistävät alueellisten kielten tai vähemmistökielten suojelua ja kehittämistä. Mikäli niitä on, luetelkaa niiden nimet ja osoitteet.*

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus vastaa suomen, ruotsin ja saamen kielen tutkimuksesta. Suomen, ruotsin, saamen ja viittomakielen lautakuntien lisäksi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteyteen perustettiin 1.6.1997 romanikielen lautakunta, jonka tehtävänä on romanikielen kehittäminen, huolto ja tutkimus.

² Ks. liitteenä oleva tilasto, jossa eritellään Väestö kielen mukaan vuoden 1997 lopussa. Ks. myös Tilastokeskuksen kotisivut osoitteessa www.stat.fi.

³ Kielto ei kuitenkaan ole ehdoton; tällaisia tietoja saa kerätä henkilörekisteriin laissa tai asetuksessa säädetyin edellytyksin. Arkaluontoisten henkilötietojen julkisuudesta on säädetty erikseen.

Tutkimuskeskuksen osoite on:⁴

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Sörnäisten rantatie 25
00500 Helsinki

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa asiat, jotka koskevat saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana (laki saamelaiskäräjistä, 5§).

Saamelaiskäräjien osoite on:

Sámediggi
PL 39
99871 Inari

Suomenruotsalaisten ja ruotsin kielen etuja ja asemaa valvoo Svenska Finlands folkting (suomenruotsalaiset kansankäräjät).⁵

Svenska Finlands folktingetin osoite on:

Svenska Finlands folkting
Unionsgatan 45 H 110
00170 Helsingfors

Romaniasiaain neuvottelukunnan⁶ tehtävänä on seurata romaniväestön yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien ja elinolojen kehitystä, tehdä aloitteita sekä edistää romanikielen ja -kulttuurin vahvistumista. Romaniasiaain neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön alaisena.

Neuvottelukunnan osoite on:

Romaniasiaain neuvottelukunta
PL 267
00170 Helsinki

6. Ilmoittakaa, onko tätä raporttia laadittaessa neuvoteltu jonkin yhteisön tai yhdistyksen kanssa. Mikäli vastaus on myöntävä, yksilöikää nämä elimet.

Raportti on valmisteltu ulkoasiainministeriössä eri ministeriöiden ja viranomaisten antamien lausuntojen pohjalta. Lisäksi seuraavilta vähemmistöjä edustavilta elimiltä on pyydetty lausuntoa raportissa käsiteltävistä asioista: Svenska Finlands folkting, saamelaisten itsehallintoelin saamelaiskäräjät, romaniasiaain neuvottelukunta, Suomen Islam-seurakunta (Suomen tataariyhteisö), Suomen juutalaisten seurakuntien keskusneuvosto, Venäjän kulttuuridemokraattinen liitto (vanhaveläiset) ja etnisten suhteiden neuvottelukunta⁷.

⁴ Voitte myös tutustua tutkimuskeskuksen kotisivuihin osoitteessa www.domlang.fi.

⁵ Ks. Svenska Finlands folktingetin kotisivut osoitteessa www.folktinget.fi.

⁶ Ks. Paavo Lounela: The Role of the Advisory Board on Roma Affairs in Finnish Administration.

⁷ Ks. Suomen ensimmäinen raportti kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta, s. 15–16.

Svenska Finlands folkting, saamelaiskäräjät, Suomen Islam-seurakunta (Suomen tataariyhteisö) ja vanhavenäläisen vähemmistön edustaja ovat antaneet kirjallisen lausunnon. Romaniasiaain neuvottelukunnan lausunto on sisällytetty sosiaali- ja terveysministeriön lausuntoon, ja etnisten suhteiden neuvottelukunnan lausunto on sisällytetty työministeriön lausuntoon. Lausunnon on antanut myös "FIBLUL" (ks. s. 10).

Lisäksi ulkoasiainministeriössä pidettiin "kuulemistilaisuus" 22.2.1999. Tilaisuuteen kutsuttiin kaikki edellä mainitut ryhmät sekä Minority Rights Groupin Suomen ryhmän, Ihmisoikeusliitto ry:n, Amnesty Internationalin Suomen osaston ja Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin edustajat. Minority Rights Group oli edustettuna.

7. Ilmoittakaa, mihin toimiin on ryhdytty (peruskirjan 6 artiklan mukaisesti) peruskirjan täytäntöönpanosta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien julkistamisen edistämiseksi.

Peruskirja ja sen suomen-, ruotsin- ja pohjoissaamenkieliset käännökset on julkaistu Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa. Ulkoasiainministeriö aikoo julkistaa peruskirjan ja tämän raportin ministeriön Internet-sivuilla. Lisäksi tämä raportti julkaistaan ulkoasiainministeriön julkaisusarjassa, jota saa kirjakaupoista.

II OSA

7 artikla - Tavoitteet ja periaatteet

1. Sopimuspuolten alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan politiikan, lainsäädännön ja käytännön tulee vähemmistökielialueilla kunkin kielen tilanne huomioon ottaen perustua seuraaviin tavoitteisiin ja periaatteisiin:

a) alueelliset kielet tai vähemmistökielet tunnustetaan kulttuuririkkaudeksi

-

b) alueellisen kielen tai vähemmistökielen maantieteellistä aluetta kunnioitetaan sen varmistamiseksi, että olemassaolevat tai uudet hallinnolliset rajat eivät muodosta estettä kyseisen alueellisen kielen tai vähemmistökielen edistämiselle

Hallitusmuodon 50 §:n 3 momentissa ja 51 §:n 2 momentissa säädetään, että "[h]allintoalueiden rajoja uudestaan järjestettäessä on vartenotettava, että alueet, mikäli asianhaarat sallivat, tulevat yksikielisiksi, suomen- tai ruotsinkielisiksi, taikka että toiskieliset vähemmistöt niillä tulevat niin pieniksi kuin mahdollista".

Näillä säännöksillä pyritään varmistamaan parhaat mahdolliset palvelut kummallekin kieliryhmälle. Mitä suurempi vähemmistö on, sitä helpompaa on tarjota palveluja sen kielellä.

Ruotsin kielen osalta on olemassa kaksi esimerkkiä erityisistä hallintorajoista. Suomen luterilainen kirkko jakautuu kielellisin perustein siten, että kunnan ruotsinkielinen väestö muodostaa yleensä oman erillisen seurakuntansa. Vuodesta 1923 lähtien kaikki ruotsinkieliset seurakunnat ovat kuuluneet yhteen autonomiseen ruotsinkieliseen hiippakuntaan. Hallitusmuodon mukaan ruotsinkieliset varusmiehet muodostavat oman puolustusvoimien prikaatinsa (Dragsvikissa Uudellamaalla).⁸

c) alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä on tarpeen edistää määrätietoisesti niiden aseman turvaamiseksi

Saame

Lain saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (ks. III osa) ei katsota riittävästi turvaavan saamen kielen säilymistä elävänä kielenä, koska saamen kielen käyttö perustuu käytännössä usein kääntämiseen ja tulkkaukseen. Saamelaisten kielellisten oikeuksien tason nostamiseksi on asetettu saamelaiskäräjien ja oikeusministeriön työryhmä, jonka tehtävänä on laatia ehdotus saamen kielilain uudistamiseksi ja selvittää saamen kieltä sääntelevän muun lainsäädännön muutostarpeet. Työryhmän on määrä saada työnsä valmiiksi 31.3.1999 mennessä.

⁸ Liebkind, Broo, Finnäs: *The Swedish-speaking Minority in Finland: A Case Study*; Cultural Minorities in Finland. An Overview towards Cultural Policy, Publication of the Finnish National Commission for UNESCO No. 66, Helsinki 1995, sivu 60.

Romani

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteyteen perustettiin 1.6.1997 romanikielen lautakunta, jonka tehtävänä on romanikielen kehittäminen, huolto ja tutkimus. Tähän tarkoitukseen ei kuitenkaan ole toistaiseksi perustettu pysyvää virkaa.

d) helpotetaan ja/tai rohkaistaan sekä julkisessa että yksityisessä elämässä alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttämistä puhetilanteissa ja kirjallisesti

Suomen hallitusmuodon 14 § kuuluu seuraavasti:

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Ruotsin ja saamen osalta viitataan tuonnempana olevaan III osaan.

Romanikielen käyttöä edistävä lainsäädäntö:

Lasten päivähoidosta annetun asetuksen 1.1.1995 voimaan tulleella muutoksella lisättiin lasten päivähoidosta annetussa laissa asetettuihin kasvatustavoitteisiin mm. romanien oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa. Käytännössä asetuksen muutos ei kuitenkaan ole tietyvästi johtanut toimenpiteisiin kunnissa tai lisännyt romanien ja päiväkotien välistä yhteistyötä. Lasten päivähoitohenkilökunnan koulutuksessa ei romanikulttuuria tai yhteistyötä romanien kanssa ole juurikaan opetettu. Arvion mukaan romanilapsia on päivähoidossa ja esikoulussa suhteellisesti tarkasteltuna vähemmän kuin muita lapsia.

Koululainsäädäntöä muutettiin vuonna 1995 siten, että romaninkielinen opetus tuli mahdolliseksi (ks. f kohta).

Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:ää muutettiin vuoden 1999 alusta siten, että velvollisuus kohdella suomen- ja ruotsinkielisiä kansalaisia yhtäläisin perustein ohjelmatoiminnassa ja tuottaa palveluja saamen kielellä laajennettiin koskemaan palvelujen tuottamista myös romanin ja viittomakielellä.

e) tuetaan ja kehitetään alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä käyttävien ryhmien yhteyksiä saman valtion muiden sellaisten ryhmien kanssa, jotka käyttävät samaa tai samantapaista kieltä, sekä kulttuuriyhteyksien luomista valtion muiden kieliryhmien kanssa tämän peruskirjan piiriin kuuluvilla alueilla

Euroopan unionin alaisuudessa toimiva Euroopan pienten kielten toimisto (European Bureau for Lesser Used Languages, EBLUL) on edustettuna myös Suomessa. Toimiston Suomen osastossa ("FIBLUL") ovat edustettuina Svenska Finlands folkting, saamelaiskäräjät, Suomen romanit, venäjänkielinen väestö ja tataarit.

f) alueellisten kielten tai vähemmistökielten asianmukainen opetus ja opiskelu kaikilla asianmukaisilla tasoilla järjestetään sopivalla tavalla

Ruotsin ja saamen osalta viitataan 8 artiklaan.

Romani

Opetushallituksen yhteydessä toimii romaniväestön koulutusyksikkö, jonka tehtävänä on mm. romanien valtakunnallisen koulutuksen kehittäminen ja toteuttaminen. Sen tavoitteena on saattaa romaniväestön koulutusmahdollisuudet tasavertaisiksi valtaväestön mahdollisuuksiin nähden.

Opetushallituksen asettama työryhmä on laatinut opetusministeriölle laajan muistion ja esityksen romanikielen ja -kulttuurin asemasta eri kouluasteilla ja -muodoissa. Esitykseen sisällytettiin mm. ajatus romanikieltä puhuvien henkilöiden kiintiön perustamisesta luokanopettajakoulutukseen.

Opetusministeriö on hyväksynyt romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinnon ja romanikulttuurin ohjaajan erikoisammattitutkinnon vuoden 1997 ammattitutkintolain tarkoittamiksi tutkinnoiksi.

Perusopetuslain 10 §:n mukaan koulun opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi myös olla saame, romani tai viittomakieli. Osa opetuksesta voidaan myös antaa muulla kielellä.

Perusopetuslain 12 §:n mukaan äidinkielenä voidaan opettaa oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Äidinkielenä voidaan oppilaan huoltajan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä. Lukiolain 6 ja 8 §:ssä on samansisältöiset säännökset.

Perusopetuslain 12 § ei velvoita kuntia järjestämään äidinkielenopetusta romanikielellä. Romanikielisten ja vieraskielisten oppilaiden oman äidinkielen opetus järjestetään tällä hetkellä opetusministeriön täydennysopetukseen myönnettävän valtionavustuksen perusteista antaman päätöksen (248/1995) nojalla. Valtio maksaa kunnille 86 % tällaisen äidinkielen opetuksen aiheuttamista kustannuksista. Näin ollen kunnilla pitäisi olla taloudellisia mahdollisuuksia opetuksen järjestämiseen. Käytännössä opetusta ei kuitenkaan aina järjestetä taloudellisiin syihin vedoten. Ongelmia aiheuttaa myös se, että romanikielen opettajista on pulaa.

Romanikielen opetukseen osallistui vuonna 1998 noin 220 oppilasta kahdeksassa kunnassa kaikkiaan 1 500–1 700 oppivelvollisesta romanilapsesta.

g) järjestetään vähemmistökielialueilla muillekin kuin alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttäville mahdollisuus oppia halutessaan kyseistä kieltä

Ruotsi

Ruotsia opetetaan toisena kotimaisena kielenä, ja se on pakollinen kieli kaikille ylioppilastutkintoon osallistuville suomenkielisille oppilaille.

Saame

Saamea voi opiskella vapaaehtoisena kielenä saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla kouluilla. Lisäksi saamea opetetaan ja käytetään osittain opetuskielenä Helsingin, Oulun ja Lapin yliopistoissa.

Romani

Romanikielen osalta viitataan tuonnempana olevaan 5 kappaleeseen.

Venäjä

Venäjää opetetaan kaikilla koulutusasteilla (perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, yliopisto- ja muu korkea-asteen koulutus sekä aikuiskoulutus).

Suomessa koululaiset valitsevat yleensä joko suomen tai ruotsin ohella opiskeltavaksi valinnaiseksi kieleksi englannin, ranskan, saksan, venäjän tai latinan.

h) alueellisten kielten tai vähemmistökielten opiskelua ja tutkimusta korkeakouluissa ja muissa vastaavissa laitoksissa edistetään

Ruotsin ja saamen kielten osalta viitataan kyseistä kieltä koskevan 8 artiklan kohdalla esitettyyn. Venäjää opetetaan myös korkeakoulutasolla.

Romanikieltä ei ole mahdollista opiskella korkeakoulutasolla. Tutkimuksen osalta viitataan edellä c kohdassa esitettyyn.

i) soveltuvaa maiden välistä vaihtoa edistetään samaa tai samantapaista alueellista kieltä tai vähemmistökieltä kahdessa tai useammassa eri valtiossa käyttävien ryhmien välillä tämän peruskirjan piiriin kuuluvilla aloilla

Ruotsi

Suomen ja Ruotsin välillä harjoitetaan vaihtoa kaikissa muodoissa, jotka kattavat sekä julkisen että yksityisen talous-, kulttuuri- ja yhteiskuntaelämän.

Saame

Suomen, Ruotsin ja Norjan välillä tapahtuu rajat ylittävää vaihtoa etenkin yksityishenkilöiden jokapäiväisessä kanssakäymisessä ja saamelaisten kotiseutualueen yhdistysten erilaisissa toiminnoissa.

Tuonnempana mainitun Suomen ja Venäjän välisen sopimuksen pohjalta Suomessa on käynnistetty erityinen sukukansaohjelma. Tähän ohjelmaan kuuluu myös Venäjällä sijaitsevan Kuolan niemimaan saamelaisten kieli ja kulttuuri. Sekä tämän ohjelman että saamelaisjärjestöjen ansiosta Suomen ja Venäjän saamelaiskansojen väliset yhteydet ovat kehittyneet mm. kulttuurin, opetuksen, ammatillisen koulutuksen ja täydennyskoulutuksen alalla.

Romani

Romaniasioissa toimitaan yhteistyössä etenkin Euroopan neuvoston, ETYJ:n (demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston ODIHR:n) ja EU:n kanssa.

Venäjä

Vuonna 1992 tehdyn suhteiden perusteita koskevan Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen sopimuksen (SopS 63/1992) 10 artiklan mukaan sopimuspuolet tukevat

vuorovaikutteisesti suomalaisten ja suomensukuisten kansojen omaperäisyyden säilyttämistä Venäjällä ja Venäjältä peräisin olevien omaperäisyyttä Suomessa. Kieli mainitaan artikkelissa erityisenä säilyttämisen kohteena.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat poistamaan, mikäli tätä ei ole vielä tehty, kaiken aiheettoman alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin liittyvän erottelun, poissulkemisen, suosituimmuuden sekä kaikki sellaiset rajoitukset, joiden tarkoituksena on jarruttaa tai vaarantaa vähemmistökielen säilymistä tai kehittymistä. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevia erityistoimia ei katsota laajemmin käytettyjä kieliä puhuvan väestön syrjinnäksi, jos näiden toimien tavoitteena on edistää tasa-arvoa kyseistä kieltä käyttävien ja muun väestön välillä tai asianmukaisesti huomioida näiden kielten erityisasema.

Suomen hallitusmuodon 5 §:ssä (1 ja 2 momentissa) säädetään seuraavaa:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Suomen kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen johdosta YK:n rotusyrjintäkomitealle annetussa yhdistetyssä 13. ja 14. raportissa on selostettu rikoslakiuudistusta syrjintäkieltosäännösten osalta. Tältä osin viitataan siihen, mitä mainitussa raportissa on todettu rikoslain 11 luvussa säädetyistä joukkotuhonnan ja sen valmistelun (6–7 §) sekä kansanryhmän syrjintään kiihottamisen (8 §) kieltämisestä, syrjintäkiellosta (9 §) ja rikoslain 47 luvun 3 §:ssä säädetyistä työsyryjinnän kiellosta.⁹

3. Sopimuspuolet sitoutuvat tarvittavin toimenpitein edistämään maansa kieliryhmien keskinäistä yhteisymmärrystä ja erityisesti sisällyttämään opetus- ja kasvatustavoitteisiinsa kunnioituksen, ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä kohtaan sekä rohkaisemaan myös joukkoviestimiä pyrkimään samaan päämäärään.

Tämän kappaleen osalta viitataan Suomen hallituksen ensimmäiseen raporttiin kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta etenkin 6 artiklan kohdalla esitettyyn.¹⁰

4. Määrittäessään alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevaa politiikkaansa sopimuspuolten tulee ottaa huomioon asianomaisten kieliryhmien ilmaisemat tarpeet ja toivomukset. Niitä rohkaistaan tarvittaessa perustamaan elimiä, jotka voivat antaa viranomaisille neuvoja kaikissa alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevissa asioissa.

Tältä osin viitataan edellä esitettyihin tietoihin Svenska Finlands folktingetistä, saamelaiskäräjistä ja romaniasiain neuvottelukunnasta.

⁹ Ks. Suomen yhdistetty 13. ja 14. raportti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta, s. 7-11.

¹⁰ Ks. alkaen s. 15.

5. Sopimuspuolet sitoutuvat soveltuvin osin noudattamaan 1–4 kappaleessa annettuja periaatteita myös ei-alueellisiin kieliin. Näiden kielten osalta tämän peruskirjan toteuttamiseen tähtäävät toimenpiteet määritetään kuitenkin joustavasti ja asianomaisten kieliryhmien tarpeet ja toivomukset huomioon ottaen sekä niiden perinteitä ja ominaispiirteitä kunnioittaen.

Romanin ja venäjän kielen osalta viitataan edellä esitettyyn.

Romanikulttuurissa tietoja on perinteisesti välitetty suullisesti. Romanikieltä on käytetty eräänlaisena salakielenä, joka on tarjonnut suojaa valtaväestöltä, eivätkä romanit ole halunneet opettaa kieltään ulkopuolisille. Tämän perinteen mukaisesti kieltä onkin opetettu ainoastaan syntyperäisille romaneille. Näin ollen olisi tärkeää ottaa 5 kappaleen määräykset huomioon 7 artiklan 1 kappaleen g kohtaa sovellettaessa. Suomen romaniyhteisö on jo ennen peruskirjan voimaantuloa päässyt yhteisymmärrykseen opetushallituksen kanssa romanikielen oppikirjan rajoitetusta jakelusta vetoamalla 5 kappaleeseen.

III OSA

Lainsäädäntö

Kuten edellä on todettu, ruotsi on Suomen alueella vähemmän puhuttu virallinen kieli, kun taas saame on alueellinen vähemmistökieli.

Hallitusmuodon säännökset

Keskeiset oman kielen käytön oikeutta koskevat säännökset ovat 14 § ja 16 a §. Näistä 14 §:ää on lainattu edellä olevassa II osassa. 16 a § kuuluu seuraavasti:

Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Kielilait¹¹

Kielilaissa (148/1922), asetuksessa kielilain täytäntöönpanosta (311/1922) ja laissa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991) säädetään suomen, ruotsin ja saamen kielen käytöstä viranomaisissa ja julkisessa elämässä.

Hallitusmuodon kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, koskevan yhdenvertaisuuden toteutumisesta on säädetty kielilaissa, kielilain täytäntöönpanoasetuksessa ja laissa valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta (14/1922).

Ahvenanmaan osalta tulee ottaa huomioon, että Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetään mm. ruotsin kielen asemasta Ahvenanmaan ainoana virallisena kielenä (36 §). Lain 37 §:n mukaan Suomen kansalaisilla on kuitenkin oikeus käyttää suomen kieltä Ahvenanmaalla toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa.¹²

Kielilaissa säädetään asianosaisten oikeudesta käyttää viranomaisissa omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Laissa todetaan myös, missä tapauksissa viranomaisilla on velvollisuus tarjota palveluja vähemmistökielillä ja milloin edellytetään käännösten toimittamista. Valtion ja kuntien viranomaisia koskevat säännökset ovat sisällöltään erilaisia. Tarkempia tietoja esitetään tuonnempana 10 artiklan kohdalla.

Kielilain säännösten ymmärtäminen edellyttää kuitenkin perehtymistä Suomen yksi- ja kaksikielisten kuntien väliseen eroon. Kielilain mukaan kunta on kaksikielinen, kun yli kahdeksan prosenttia väestöstä puhuu äidinkielenään maan toista kansalliskieltä. Kuitenkin kaikki kunnat, joissa vähintään 3 000 asukasta puhuu maan toista kansalliskieltä, ovat kaksikielisiä. Kaksikielistä kuntaa ei tule julistaa yksikieliseksi, jos toista kansalliskieltä puhuvia on yli kuusi prosenttia kunnan asukkaista. Valtioneuvosto määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, mitkä kunnat ovat yksi- ja kaksikielisiä. Tällä hetkellä maassa on 389 suomenkielistä, 5 ruotsinkielistä ja 42 kaksikielistä kuntaa. Lisäksi Ahvenanmaan kaikki 16 kuntaa ovat ruotsinkielisiä.¹³

Valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 1 § kuuluu seuraavasti:

¹¹ Lait ovat tämän raportin liitteinä.

¹² Ahvenanmaan itsehallintolaki on tämän raportin liitteinä.

¹³ Ks. tilasto, jossa eritellään kunnat virkakielen mukaan 31.12.1997.

Pääsemistä varten sellaiseen valtion virkaan, johon vaaditaan yliopistossa tai korkeakoulussa suoritettu loppututkinto, vaaditaan, 2 ja 3 §:ssä mainituin poikkeuksin, että se, joka virkaan ilmoittautuu, on osoittanut täydellisesti hallitsevansa virka-alueen asujainten enemmistön kieltä. Sen lisäksi on vaadittava virkaan nimitettävältä, jos virka-alue on yksikielinen, maan toisen kielen ymmärtämistä sekä, jos virka on tuomarinvirka, myös toisen kielen välttävää suullista taitoa, mutta jos virka-alue on kaksikielinen tai virka-alueeseen kuuluu kaksi- tai erikielisiä kuntia, maan toisen kielen suullista ja kirjallista taitoa. Ylioikeuksissa ja sellaisissa virastoissa, joiden virka-alue joltakin osalta on kaksikielinen, on eri kielten käyttämistä edellyttävät virkatehtävät, mikäli mahdollista, jaettava perusteiden mukaan, jotka valtioneuvostoasianomaisen ylioikeuden tai viraston esityksestä vahvistaa, eri henkilöiden suoritettaviksi, ja vaadittakoon silloin virkamieheltä, jonka virkatehtävät edellyttävät ainoastaan toisen kielen käyttämistä, sama kielitaito kuin virkamieheltä sen kielisellä yksikielisellä virka-alueella.

Pääsemistä varten muuhun kuin edellisessä momentissa mainittuun valtion virkaan vaaditaan viran edellyttämä, riittävä kielitaito. Tarkemmat määräykset tästä annetaan asetuksella.

Asetuksella säädetään myös, onko, ja mihin virkoihin, vaadittava taitoa täydellisesti hallita sekä suomea että ruotsia.

Suomenruotsalaiset kansankäräjät on huomauttanut, että todellisuuden ja kielilain ja valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain välillä vallitsee tietty ristiriita, mikä johtuu lähinnä siitä, että valtion virkamiesten kielitaitoa ei valvota asianmukaisesti.

Pääministeri antoi 28.12.1997 yleiskirjeen (85/19/97), jossa ministeriöitä ja niiden alaisia viranomaisia muistutettiin kielilainsäädännöstä. Pääministeri huomautti, että lainsäädäntö velvoittaa ministeriöt ja viranomaiset käyttämään kansalliskieliä (suomea ja ruotsia) ja järjestämään palvelunsa tämän mukaisesti.

Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa mahdollistaa saamen kielen käytön saamelaisten kotiseutualueella ja laissa erityisesti mainituissa viranomaisissa ja laitoksissa (1–3 §). Saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisen luona suullisesti ja kirjallisesti sekä saada tältä vastaus samalla kielellä. Kuten edellä olevassa II osassa on käynyt ilmi, saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain muutosesityksen laatimista varten on asetettu työryhmä.

Tarkempia tietoja esitetään tuonnempana 9 ja 10 artiklojen kohdalla.

Kieli: RUOTSI

8 artikla - Koulutus

Suomi on sitoutunut tarjoamaan ruotsinkielistä opetusta seuraavasti:

1. Koulutuksen osalta sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja heikentämättä asianomaisen valtion virallisen kielen tai kielten opetusta

a i) järjestämään esikouluasteen opetusta

b i) järjestämään peruskouluopetusta

c i) järjestämään keskiasteen opetusta

d i) järjestämään ammattiopetusta

e i) järjestämään korkeakouluopetusta

f i) järjestämään sellaisten aikuiskasvatus- ja täydennyskoulutuskurssien tarjontaa, joissa opetus tapahtuu kokonaan tai osittain ruotsiksi

g) varmistamaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten taustalla olevan historian ja kulttuurin opetuksen

h) järjestämään perustutkintoon tähtäävää koulutusta ja jatkokoulutusta opettajille a–g-kohdan määräysten toteuttamiseksi

i) asettamaan valvontaelimen tai -elimiä, jotka seuraavat toimenpiteitä ja edistystä alueellisten kielten tai vähemmistökielten opetuksen vakiinnuttamisessa tai kehittämisessä ja jotka laativat julkistettavia kausikertomuksia huomioistaan.

2. Koulutuksen osalta sekä muilla kuin niillä alueilla, joilla alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä perinteisesti käytetään, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan, rohkaisemaan tai järjestämään soveltuvan asteista opetusta näillä kielillä tai näissä kielissä, mikäli asianomaisen kieliryhmän koko on riittävä.

Esikouluopetus

Päivähoitoa järjestävät yleensä kuntien sosiaaliviranomaiset. Yksityisiä päiväkoteja on kuitenkin mahdollista perustaa.

Laissa lasten päivähoidosta (36/1973) säädetään, että kunnan on varmistettava päivähoidon saatavuus lapsen äidinkielellä, suomen, ruotsin tai saamen kielellä (11 §).

Peruskoulu- ja keskiasteen opetus

Perusopetuslain mukaan (628/1998) "[k]unta, jossa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä asukkaita, on velvollinen järjestämään perusopetuksen erikseen kumpaakin kieliryhmää varten".

Perusopetuslain 10 §:n mukaan koulun opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kielellä.

Perusopetuslain 12 §:n mukaan äidinkielenä opetetaan oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Äidinkielenä voidaan huoltajan valinnan mukaan opettaa

myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä. Lukiolain 6 ja 8 §:ssä on samansisältöiset säännökset.

Ylioppilastutkintoasetuksen mukaan äidinkielen kokeet järjestetään suomen, ruotsin ja saamen kielessä.

Opetushallituksen mukaan Suomessa on tällä hetkellä 335 ruotsinkielistä peruskoulua ja 35 ruotsinkielistä lukiota.

Ammattiopetus

Perusopetuslain 10 ja 12 §:t koskevat myös ammattiopetusta.

Seuraavat ammattikorkeakoulut tarjoavat suomen- ja ruotsinkielistä opetusta:

- Helsingin liiketalouden ammattikoulun Itä-Uudenmaan väliaikainen ammattikorkeakoulu,
- Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu,
- Turun ammattikorkeakoulu ja
- Vaasan ammattikorkeakoulu.

Seuraavat ammattikorkeakoulut tarjoavat ruotsinkielistä opetusta:

- Arcada - Nylands svenska yrkeshögskola,
- Svenska yrkeshögskolan,
- Yrkeshögskolan Sydväst ja
- Ålands yrkeshögskola.

Vuonna 1997 ruotsinkielisten ammattikorkeakoulujen tutkinto-opetukseen osallistui 1 915 opiskelijaa. Samana vuonna tutkintotavoitteiseen aikuiskoulutukseen osallistui 192 opiskelijaa.

Vakinaiset ammattikorkeakoulut järjestivät vuonna 1997 ruotsinkielistä opetusta kaikkiaan 1 252 opintoviikkoa 17 261 opiskelijalle ja väliaikaiset ammattikorkeakoulut 962 opintoviikkoa 12 039 opiskelijalle.

Korkeakoulu- ja muu korkea-asteen opetus

Ruotsi on Åbo Akademin, Svenska handelshögskolanin ja Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanin opetus- ja tutkintokieli. Helsingin yliopiston, Teknillisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulun opetus- ja tutkintokielet ovat suomi ja ruotsi. Sibelius-Akatemian ja Taideteollisen korkeakoulun tutkintokieli on opiskelijan äidinkielen mukaisesti joko suomi tai ruotsi.

Opettajankoulutusasetuksen nojalla päävastuu ruotsinkielisten opettajien koulutuksesta on Åbo Akademilla.

Helsingin yliopistoa koskevan erityissäännöksen mukaan (yliopistolaki 645/1997, 26 §) otettaessa opiskelijoita niille aloille, joiden opetusta annetaan ruotsiksi vain Helsingin yliopistossa, on huolehdittava siitä, että ruotsin kieltä taitavia henkilöitä voidaan kouluttaa riittävä määrä maan tarpeisiin. Yliopisto voi varata osuuden aloituspaikoista ruotsin kieltä

taitaville pyrkijöille. Kiintiöitä käytetään mm. oikeus- ja lääketieteen alalla. Yliopistolain 23 §:n mukaan Helsingin yliopistossa on ruotsinkielistä opetusta varten vähintään 27 professorin virkaa. Heidän opetusaloistaan säädetään yliopistoasetuksessa.

Aikuiskasvatus ja täydennyskoulutus

Ruotsinkielistä aikuis- ja täydennyskoulutusta järjestäviä jatkokoulutusoppilaitoksia on 17 ja avoimia yliopistoja 20. Myös edellä mainitut korkeakoulut tarjoavat vastaavaa ruotsinkielistä opetusta.

Opettajankoulutus

Suomessa on erillinen ruotsinkielinen opettajankoulutus. Ruotsinkielisten sisäänottoa sekä luokanopettaja- että aineenopettajakoulutukseen laajennettiin huomattavasti syksyllä 1998. Vuosina 1999–2000 laajennus pyritään ulottamaan myös lastentarhanopettajakoulutukseen ja erityisopettajakoulutukseen.

Muita ruotsin kielen asemaa tukevia toimia:

Suomi osallistuu yhä enemmän kansainväliseen yhteistyöhön, minkä vuoksi kieltenopetuksen merkitys lisääntyy. Kieltenopetuksen ja koulutuksen kansainvälistymisen strategiaohjelman yhtenä tavoitteena on hyödyntää maan kaksikielisyyttä kaikilla opetuksen tasoilla. Vuonna 2000 päättyvään strategiaohjelmaan osallistuvat opetusministeriö, opetushallitus, oppilaitokset ja korkeakoulut.

Vuonna 1999 käynnistetään ammattikorkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämisohjelma.

9 artikla - Oikeusviranomaiset

Suomi on sitoutunut turvaamaan ruotsin kielen käytön oikeudenkäynneissä seuraavasti:

1. Tuomiopiireissä, joissa alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sillä edellytyksellä, etteivät tämän kappaleen mukaiset helpotukset tuomarın mielestä vaikeuta oikeuden toteutumista

a) rikosoikeudellisissa oikeudenkäynneissä

i) määräämään, että tuomioistuimet käyttävät oikeudenkäynnissä asianosaisen pyynnöstä alueellista kieltä tai vähemmistökieltä;

ii) takaamaan syytetylle oikeuden käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään;

iii) määräämään, ettei kirjallisia tai suullisia todisteita ja vaateita saa jättää tutkimatta yksinomaan sillä perusteella, että ne esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä;

iv) toimittamaan pyynnöstä oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä, tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla siten, ettei asianosaiselle aiheudu lisäkustannuksia;

b) riita-asiain oikeudenkäynnissä

i) määräämään, että tuomioistuimet käyttävät oikeudenkäynnissä alueellista kieltä tai vähemmistökieltä asianosaisen tätä pyytäessä;

ii) sallimaan sen, että asianosainen voi käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään oikeudessa esiintyessään, silloin kun hänen on esiinnyttävä oikeudessa henkilökohtaisesti, ilman, että tästä aiheutuu hänelle lisäkustannuksia;

iii) sallimaan, että asiakirjat ja todisteet esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä, tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla;

c) hallinto-oikeuksissa käytävissä oikeudenkäynneissä:

i) määräämään, että tuomioistuimet käyttävät oikeudenkäynnissä alueellista kieltä tai vähemmistökieltä asianosaisen tätä pyytäessä;

ii) sallimaan sen, että asianosainen voi käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään oikeudessa esiintyessään, silloin kun hänen on esiinnyttävä oikeudessa henkilökohtaisesti, ilman, että tästä aiheutuu hänelle lisäkustannuksia;

iii) sallimaan, että asiakirjat ja todisteet esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä, tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla;

d) ryhtymään toimenpiteisiin varmistaakseen, että edellä b ja c kohdan i) ja iii) alakohdan soveltaminen ja tarvittavat tulkit ja käännökset eivät aiheuta asianosaisille lisäkustannuksia.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat siihen, että ne

a) eivät kiellä kotimaassa laadittujen oikeudellisten asiakirjojen pätevyyttä vain sillä perusteella, että ne on laadittu alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat pitämään saatavilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tärkeimmät lakitekstit ja erityisesti näiden kielten käyttäjiä koskevat tekstit, ellei tästä ole huolehdittu muulla tavalla.

Kuten edellä on todettu, Suomen hallitusmuodon 14 § (1 ja 2 momentti) kuuluu seuraavasti:

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. [...]

Oikeudesta käyttää ruotsin kieltä tuomioistuimessa säädetään kielilain 2 luvussa. Sen 3 §:n mukaan Suomen kansalaisella on oikeus käyttää omaa kieltänsä, suomea tai ruotsia, omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan.

Valtion asiamiehen, virallisen syyttäjän tai muun valtion virkamiehen tulee käyttää vastaajan kieltä, jos hän on velvollinen sitä taitamaan. Tuomioistuimen tai poliisiviranomaisen suullisessa käsittelyssä tulee tarvittaessa käyttää tulkitsemistä (4 §).

Lain 5 §:n mukaan yksikielisellä virka-alueella toimiva tuomioistuin antaa toimituskirjansa virka-alueen kielellä.

Lain 6 § koskee oikeudellisia menettelyjä kaksikielisillä virka-alueilla. Näissä tapauksissa tuomioistuimen on annettava toimituskirjansa asianosaisten käyttämällä kielellä tai heidän sopimallaan kielellä. Jos asianosaiset käyttävät eri kieliä eivätkä kykene sopimaan toimituskirjan kielestä, on rikosasiassa käytettävä vastaajan kieltä, kun taas muissa asioissa sekä rikosasioissa, joissa vastaajat ovat erikielisiä, on käytettävä asianosaisten enemmistön kieltä, jollei tuomioistuin asianosaisten oikeuden ja edun huomioon ottaen toisin päättä. Näissä tapauksissa tuomioistuin on kuitenkin 5 §:n 2 momentin nojalla velvollinen pyynnöstä liittämään toimituskirjaan käännöksen.

Esitutkintalain (449/1987) 37 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkitsemisestä, jos kuulusteltava ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä.

Hallintomenettelylain (589/1996) 22 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisestä ja kääntämisestä muun muassa, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä. Hallintolainkäyttölaki (586/1996) sisältää vastaavankaltaisen säännöksen (77 §).

Kaikki lait, asetukset ja valtioneuvoston päätökset julkaistaan sekä suomeksi että ruotsiksi.

Erityisiä toimia

Käytännössä on ilmennyt ongelmia, jotka johtuvat osittain puutteellisesta kielitaidosta virkamiesten keskuudessa ja osittain väärinkäsityksistä sekä kielilain virheellisestä tulkinnasta.

Eduskunnan oikeusasiamies on omasta aloitteestaan selvittänyt rikosoikeudenkäyntien kielikysymystä. Tämä selvitys perustui 9.9.1996 julkaistuun lehtiartikkeliin, jonka mukaan ruotsinkielisillä on vaikeuksia saada käyttää omaa äidinkieltään rikosoikeudenkäynneissä. Selvityksen jälkeen oikeusasiamies antoi 24.4.1998 valtioneuvostolle toimenpide-

esityksen, joka koski ruotsin kielen aseman parantamista rikosoikeudenkäynneissä. Esityksen johdosta 7.1.1999 asetettiin asian selvittämiseksi työryhmä, jossa on tuomioistuinlaitoksen, syyttäjälaitoksen, oikeusministeriön ja Svenska Finlands folktingetin edustajat. Työryhmän on määrä saada työnsä valmiiksi 31.12.1999 mennessä.

10 artikla - Hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut

Suomi on sitoutunut turvaamaan ruotsin kielen käytön hallintoviranomaisissa seuraavasti:

1. Hallintopiireissä, joissa alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin voidaan kohtuudella katsoa mahdolliseksi, että

- a) hallinnolliset viranomaiset käyttävät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä;*
- b) yleisölle tarkoitetut laajalti käytetyt hallinnolliset tekstit ja lomakkeet ovat saatavissa alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tai kaksikielisinä;*
- c) hallintoviranomaisten sallitaan laatia asiakirjoja alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä.*

2. Niissä alue- tai paikallisviranomaisissa, joiden toiminta-alueella alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan ja/tai rohkaisemaan

- a) alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä alue- ja paikallisviranomaisissa;*
- b) alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien mahdollisuutta jättää suullisia ja kirjallisia hakemuksia näillä kielillä;*
- c) alueviranomaisten virallisten asiakirjojen julkaisemista myös asianomaisilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;*
- d) paikallisviranomaisten virallisten asiakirjojen julkaisemista myös asianomaisilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;*
- e) sitä, että alueviranomaiset käyttäisivät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä valtuustojen kokouksissa, sulkematta kuitenkaan pois valtion virallisen kielen tai virallisten kielten käyttöä;*
- f) sitä, että paikallisviranomaiset käyttäisivät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä valtuustojen kokouksissa, sulkematta kuitenkaan pois valtion virallisen kielen tai virallisten kielten käyttöä;*
- g) perinteisten ja oikeiden paikannimien käyttöä tai käyttöönottoa alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä, tarvittaessa rinnakkain virallisen kielen tai virallisten kielten kanssa.*

3. Sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla hallintoviranomaisten ja niiden puolesta toimivien henkilöiden tarjoamien julkisten palvelujen osalta, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin voidaan kohtuudella katsoa mahdolliseksi, varmistamaan

- a) että alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käytetään palveluja tarjottaessa.*

4. Saattaakseen voimaan hyväksymänsä 1, 2 ja 3 kappaleen määräykset, sopimuspuoli sitoutuu ryhtymään vähintään yhteen seuraavista toimenpiteistä:

- a) käänös ja tulkkaus tarpeen mukaan;*
- b) virkamiesten ja muiden julkisella sektorilla työskentelevien henkilöiden palkkaaminen ja tarvittaessa tarvittava kouluttaminen.*

5. Sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan sukunimien käytön tai käyttöönoton alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä asianosaisten pyynnöstä.

1–4 kappale

Näiden kappaleiden osalta viitataan sivulla 15 (otsikon "Lainsäädäntö" kohdalla) esitettyihin kielilakia ja kielilain täytäntöönpanoasetusta koskeviin tietoihin.

Kielilaisissa erotetaan yksityisten kansalaisten käyttämä ja virallisissa asiakirjoissa käytettävä kieli. Kansalaisen oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisissa on laajempi kuin viranomaisen velvollisuus toimittaa virallisia asiakirjoja vähemmistökielellä. Viralliset asiakirjat laaditaan virka-alueen kielitilanteen mukaisesti suomeksi tai ruotsiksi tai molemmilla kielillä.

Keskeinen ero valtion ja kunnan viranomaisten välillä on se, että kielilain mukaan ruotsinkielinen henkilö voi aina käyttää ruotsia valtion viranomaisissa, kun taas kunnan viranomaiset ovat joko yksi- tai kaksikielisiä siten kuin edellä on selvitetty. Yksikielisessä kunnassa voidaan käyttää yksinomaan kyseisen kunnan kieltä, joko suomea tai ruotsia.

Suomen lainsäädännön mukaan viralliset julkipanot, jotka valtion, kunnan tai itsehallintoalueen viranomainen antaa väestölle, on yksikielisellä virka- tai itsehallintoalueella kirjoitettava tämän alueen kielellä (suomi tai ruotsi) ja kaksikielisellä alueella maan molemmilla kielillä.

Sanamuoto "viralliset julkipanot" viittaa 1–4 kappaleessa tarkoitettuihin hallintoviranomaisiin ja julkisiin palveluihin ja kattaa mm. viranomaisten toimittamat tienviitat, katukilvet, päätökset, tiedotteet ja opasteet. Nämä ovat kunnan kielitilanteen mukaisesti joko yksi- tai kaksikielisiä (suomi ja ruotsi tai suomi ja saame).

Kuten edellä on mainittu, ruotsin kielen käytössä on ilmennyt käytännön ongelmia. Viranomaisten ruotsin kielen käytöstä tehtiin vuonna 1998 selvitys Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanissa¹⁴. Selvityksen mukaan on varsin yleistä¹⁵, että eri viranomaiset ovat yhteydessä esimerkiksi ruotsinkielisiin kuntiin vain suomenkielisin kirjelmin.

Tältä osin viitataan edellä mainittuun pääministerin yleiskirjeeseen.

5 kappale

Nimilaki¹⁶ ei aseta esteitä sille, että kansalliseen vähemmistöön kuuluva henkilö käyttäisi vähemmistökielistä etu- ja sukunimeä. Tältä osin viitataan Suomen ensimmäiseen raporttiin kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta, sivu 22.

¹⁴ Utredning över myndigheters användning av det svenska språket – rapport till Svenska delegationen vid Finlands kommunförbund 21.10.1998. Ansvarig: Stefan Sjöblom, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

¹⁵ Selvityksessä esitetään keskimäärin 40:tä prosenttia.

¹⁶ Nimilaki on tämän raportin liitteenä.

11 artikla - Joukkoviestimet

Suomi on sitoutunut turvaamaan ruotsin kielen käytön joukkoviestimissä seuraavasti:

1. Sopimuspuolet sitoutuvat alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien osalta alueilla, joilla näitä kieliä puhutaan, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin julkisilla viranomaisilla on välillisesti tai välittömästi toimivaltaa, valtuudet tai muutoin mahdollisuus vaikuttaa tällä alalla, ja kunnioittaen joukkoviestimien itsenäisyyden ja itsehallinnon periaatetta

a) sikäli kuin radiolla ja televisiolla on julkinen palvelutehtävä

iii) huolehtimaan riittävästi siitä, että radio ja televisio lähettävät ohjelmaa alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

b) i) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan ainakin yhden alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä toimivan radioaseman perustamista;

c) ii) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan televisio-ohjelmien lähettämistä säännöllisesti alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

d) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan auditiivisten ja audiovisuaalisten teosten luomista alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

e) i) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan ainakin yhden alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä ilmestyvän sanomalehden perustamista ja/tai ylläpitämistä;

f) ii) soveltamaan olemassa olevia avustuksia koskevia toimenpiteitä myös alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettuihin audiovisuaalisiin ohjelmiin.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan vapauden vastaanottaa suoraan naapurimaiden radio- ja televisio-ohjelmia, jos ohjelmat on tuotettu samalla tai samantapaisella kielellä kuin alueellinen kieli tai vähemmistökieli, sekä olemaan estämättä näillä kielillä naapurimaista lähetettyjen radio- ja televisio-ohjelmien jälleenlähetyksiä. Lisäksi sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan, ettei lehdistön sananvapautta ja vapaata tiedonkulkua millään tavoin rajoiteta samalla tai samantapaisella kielellä kuin alueellinen kieli tai vähemmistökieli ilmestyvissä lehdissä. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai alueellisen koskemattomuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan, että alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien edut ovat edustettuna tai otetaan huomioon sellaisissa elimissä, joita lain nojalla saatetaan perustaa valvomaan joukkoviestimien vapautta ja tasapuolisuutta.

Lainsäädäntö

Hallitusmuodon 10 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauden käyttämisestä säädetään tarkemmin lailla. Painovapauslain¹⁷ 1 §:n mukaan "Suomen kansalaisella on oikeus viranomaisten ennalta estämättä julkaista painokirjoituksia noudattaen, mitä tässä laissa säädetään".

¹⁷ Painovapauslaki on tämän raportin liitteenä.

Ministeriö

Radio- ja televisiotoiminnasta vastaa Suomessa liikenneministeriö. Radio- ja televisiotoiminnan harjoittaminen on luvanvaraista. Toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on mm. sananvapauden edistäminen, ohjelmistotarjonnan monipuolisuuden ja yleisön erityisryhmien tarpeiden turvaaminen.

Suomen Yleisradio Oy toimii liikenneministeriön alaisuudessa. Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:ssä todetaan, että suomen- ja ruotsinkielisiä kansalaisia tulee kohdella yhtäläisin perustein. Lain 6 §:n mukaan yhtiön hallitukseen valittavien jäsenten tulee edustaa molempia kieliryhmiä.

Käytännön toiminta

Suomenruotsalaisilla on omia televisio-ohjelmia, jotka kattavat noin 9 % kahden valtiollisen televisiokanavan ohjelmatuotannosta. Ohjelmat tuottaa FST¹⁸ (Finlands Svenska Television), joka kuuluu Yleisradio Oy:öön. Ruotsinkielisiä televisio-ohjelmia lähetetään säännöllisesti ja uutisia päivittäin. Osa muusta ohjelmatarjonnasta tekstitetään ruotsiksi.

Paikallisten radioasemien lisäksi Suomessa on kaksi valtakunnallista ruotsinkielistä radiokanavaa. Suomessa ilmestyy myös useita ruotsinkielisiä päivä- ja aikakauslehtiä (päivittäin, viikoittain ja kuukausittain).

Rannikkoseudulla ja Ahvenanmaalla voidaan seurata kahta ruotsinkielistä televisiokanavaa (Ruotsista). Etelä-Suomessa näkyy myös ruotsinkielinen SVT Europe -kanava. Nämä kanavat lähettävät ohjelmaa päivittäin.

Kansallista audiovisuaalisten teosten ja ohjelmien tuotantotukea voidaan myöntää ruotsin- ja saamenkielisille tuotannoille samoin perustein kuin suomenkielisille tuotannoille. Tarvittaessa sovelletaan positiivisen diskriminaation strategiaa.

¹⁸ Ks. kotisivut osoitteessa www.yle.fi.

12 artikla - Kulttuuritoiminta ja -palvelut

Suomi on sitoutunut turvaamaan ruotsin kielen käytön kulttuuritoiminnassa ja -palveluissa seuraavasti:

1. Kulttuuritoiminnan ja palvelujen osalta – erityisesti kirjastojen, videolainaamojen, kulttuurikeskusten, museoiden, arkistojen, akatemioiden, teattereiden ja elokuvateattereiden, samoin kuin kirjallisuus- ja elokuvatuotannon ja populaarikulttuurin, festivaalien ja kulttuurituotannon osalta, mukaan lukien muun muassa uusin teknologia – sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla ja sikäli kuin viranomaisilla on toimivaltaa, valtuudet tai mahdollisuus vaikuttaa tällä alalla,

- a) rohkaisemaan alueellisille kielille tai vähemmistökielille ominaista ilmaisua ja aloitteellisuutta sekä huolehtimaan näillä kielillä tuotettujen teosten saatavuudesta eri tavoin;*
- b) huolehtimaan alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettujen teosten saatavuudesta eri muodoissa muilla kielillä avustamalla ja kehittämällä käännös-, jälkiäänitys-, päälleäänitys- ja tekstitystoimintaa;*
- c) huolehtimaan muilla kielillä tuotettujen teosten saatavuudesta alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä avustamalla ja kehittämällä käännös-, jälkiäänitys-, päälleäänitys- ja tekstitystoimintaa;*
- d) varmistamaan, että erilaiset kulttuuritoimintojen järjestämisestä vastaavat elimet soveltuvalla tavalla sisällyttävät alueellisten kielten tai vähemmistökielten ja kulttuurin tuntemuksen ja osaamisen aloittamiinsa tai tukemiinsa hankkeisiin;*
- e) edistämään toimenpiteitä, joiden avulla voidaan varmistaa, että kulttuuritoiminnasta vastuussa olevilla elimillä on palveluksessaan henkilöstöä, joka hallitsee sekä asianomaisen alueellisen kielen tai vähemmistökielen että muun väestön käyttämän kielen tai kielet;*
- f) rohkaisemaan alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien henkilöiden edustajien välitöntä osallistumista kulttuuripalvelujen tarjontaan ja kulttuuritoiminnan suunnitteluun;*
- g) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan sellaisen elimen tai sellaisten elinten perustamista, joiden tehtävänä olisi kerätä, tallentaa ja esitellä tai julkaista alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettuja teoksia;*
- h) tarvittaessa perustamaan ja/tai edistämään ja rahoittamaan käännöksiä ja terminologista tutkimuspalvelua erityisesti silmällä pitäen asianmukaisen hallinnollisen, kaupallisen, taloudellisen, yhteiskunnallisen, teknisen ja oikeudellisen sanaston ylläpitämistä ja kehittämistä kullakin alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä.*

2. Jos alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien henkilöiden lukumäärä on riittävä muilla kuin sellaisilla alueilla, joilla asianomaista alueellista kieltä tai vähemmistökieltä perinteisesti käytetään, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan, rohkaisemaan ja/tai järjestämään asianmukaista kulttuuritoimintaa ja -palveluja edellisen kappaleen mukaisesti.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat ulkomailla harjoitetun kulttuuripolitiikkansa osalta kiinnittämään asianmukaista huomiota myös alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin sekä kulttuureihin, joita ne heijastavat.

Suomenruotsalainen kulttuuri on elävää. Oma julkaisutoiminta ja ruotsinkieliset kirjailijat, omat kuorot, teatterit, harrastajateatterit ja kirjallisuus sekä kirjailijaseurat ylläpitävät ja

kehittävät ruotsin kieltä aktiivisesti. Lisäksi suomenruotsalaiset osallistuvat Suomen kulttuuritoimintaan kaikilla aloilla.

Rahoitus

Hallituksen talousarviossa on varattu määrärahoja vähemmistökuultuureja edustavien ryhmien kulttuuritoiminnan ja julkaisujen sekä rasismiin vastaisen toiminnan edistämiseksi. Vuonna 1998 tähän tarkoitukseen oli varattu 2 000 000 mk.

Opetusministeriö tukee vähemmistökuultuureja edustavia ryhmiä seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Taloudellista tukea voidaan myöntää vähemmistökuultuureja edustaville ryhmille, joihin lukeutuvat etniset ja kielelliset vähemmistöt sekä maahanmuuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Näitä ryhmiä tuetaan niiden oman kulttuurin ja identiteetin säilyttämiseksi. Ryhmillä on oikeus päättää itse tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvittavista keinoista.

Kulttuurivähemmistöillä on samanlaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin hallituksen taloudellista tukea nauttivilla ryhmillä tai henkilöillä. Taloudellisen tuen tarkoitus on edistää kulttuurivähemmistöjen kotoutumista yhteiskuntaan ja luoda edellytyksiä julkisten kulttuuripalvelujen ja -etuuksien käyttämiselle.

Avustuksia voidaan myöntää äidinkielen vaalimiseen, kulttuuriperinteitä ylläpitävien tapahtumien järjestämiskuluihin, ryhmän sisäisen yhteydenpidon tarpeisiin, omakohtaiseen taide- ja muuhun kulttuuriharrastustoimintaan, vähemmistökuultuurien ja valtaväestön kulttuurisen vuorovaikutuksen edistämiseksi, vähemmistökysymyksiä käsittelevään tiedotustoimintaan sekä rasismiin ja muukalaisvastaisuuden ehkäisytoimintaan.

Valtion ja kuntien kulttuuritoimintaa edistävien ja tukevien toimien osalta molempia kieliryhmiä kohdellaan tasavertaisesti. Lakisääteistä valtionosuutta myönnetään käyttökustannuksiin Svenska Teatern i Helsingforsille; myös Turun ja Vaasan ruotsinkieliset teatterit kuuluvat valtionosuuden piiriin (730/1992).

Vuoden 1999 alussa voimaan tulleessa kirjastolaissa (904/1998) säädetään, että kaksikielisissä kunnissa molempien kieliryhmien tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein.

Varoja ohjataan myös erityisesti ruotsinkieliseen toimintaan. Muun muassa teatteriryhmät, kuorot, taiteilijat, kirjailijat ja tutkijat saavat taloudellista tukea Svenska Kulturfondenilta, Konstsamfundetilta ja Svenska Litteratursällskapetilta, jotka tukevat yksinomaan ruotsinkielistä kulttuuritoimintaa.

13 artikla - Talous- ja yhteiskuntaelämä

Suomi on sitoutunut turvaamaan ruotsin kielen käytön talous- ja yhteiskuntaelämässä seuraavasti:

1. Talous- ja yhteiskuntatoiminnan osalta sopimuspuolet sitoutuvat koko maassa

a) poistamaan lainsäädännöstään kaikki määräykset, jotka perusteettomasti kieltävät tai rajoittavat alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä talous- ja yhteiskuntaelämään liittyvissä asiakirjoissa, erityisesti työsopimuksissa ja teknisissä asiakirjoissa kuten tuotteiden tai laitteiden käyttöohjeissa;

c) vastustamaan käytäntöjä, joiden tavoitteena on alueellisten kielten tai vähemmistökielten käytön rajoittaminen talous- ja yhteiskuntaelämässä;

d) helpottamaan ja/tai rohkaisemaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä muillakin kuin edellä olevissa kohdissa mainituilla keinoilla.

2. Talous- ja yhteiskuntatoiminnan osalta sopimuspuolet sitoutuvat

vähemmistökielialueilla sikäli kuin julkiset viranomaiset ovat alalla toimivaltaisia ja siinä määrin kuin kohtuudella voidaan katsoa mahdolliseksi,

a) sisällyttämään rahoitus- ja pankkisääntöihinsä määräykset, joilla sallitaan kaupallisen käytännön edellyttämällä tavalla laatia maksumääräyksiä (shekkejä, maksuosoituksia jne.) ja muita rahatalouteen liittyviä asiakirjoja alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tai tarvittaessa varmistamaan tällaisten määräysten toteutumisen;

b) järjestämään välittömästi alaisuudessaan olevilla talous- ja yhteiskuntasektoreilla (julkisella sektorilla) toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä;

c) varmistamaan, että sosiaalialan hoitolaitoksissa kuten sairaaloissa, vanhainkodeissa ja hoitoloissa on mahdollisuudet vastaanottaa ja hoitaa sairauden tai vanhuuden johdosta tai muusta syystä hoitoa tarvitsevia alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttäviä henkilöitä heidän omalla kielellään;

d) varmistamaan soveltuvin keinoin, että turvallisuusohjeita on saatavana myös alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

e) järjestämään kuluttajasuojasta vastuussa olevien viranomaisten antamat tiedot saataville myös alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä.

1 kappale

Ruotsin kieltä voidaan osapuolten päätöksestä käyttää työsopimuksissa. Keskeiset työsuhteita koskevat säännöt ja määräykset pohjautuvat Suomessa lakiin tai työehtosopimusten ehtoihin. Työsopimuslain (320/1970) 17 §:n mukaan työnantajan on työsopimuksessa tai työsuhteessa muuten noudatettava vähintään niitä palkka- ja muita ehtoja, jotka kyseessä olevasta tai siihen lähinnä rinnastettavasta työstä asianomaisen alan yleiseksi katsottavassa valtakunnallisessa työehtosopimuksessa on noudatettavaksi määrätty. Tämän yleissitovuusperiaatteen vuoksi työehtosopimuksia käännetään parhaillaan ruotsin kielelle. Työministeriössä on käännetty ruotsin kielelle erityinen lakikokoelma, joka sisältää työoikeuden keskeisimmät lait, asetukset ja muut säännökset.

2 kappale

Julkisten viranomaisten toimivaltaan kuuluvien palvelujen osalta viitataan edellä esitettyihin kielilainsäädäntöä koskeviin tietoihin.

Peruskirjan 13 artiklan 2 kappaleen a kohdan osalta voidaan todeta, että vekselilain (242/1932) 1 §:n mukaan asetteessa tulee olla nimitys "vekseli" ja shekkilain (244/1932) 1 §:n mukaan shekissä tulee olla nimitys "shekki" kyseisen asiakirjan kielellä. Vekselit ja shekit voidaan sopimuksesta laatia ruotsin kielellä.

Peruskirjan 13 artiklan 2 kappaleen b kohdan mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanoa edellytetään Suomen hallitusmuodon 14 ja 16 a §:ssä. Näissä säännöksissä tarkoitettuja toimia on pääasiassa toteutettu koulu- ja kielilainsäädännön nojalla.

Kuluttajansuojaviranomaisille 13 artiklan 2 kappaleen e kohdan mukaisesti määrätyt velvoitteet pohjautuvat kielilakiin.

Sosiaali- ja terveystyöpalveluja tuottavat sekä yksityiset laitokset että kunnat ja yliopistot (etenkin sairaalat).

Svenska Finlands folkting on laatinut selvityksen oikeudesta saada ruotsinkielisiä terveydenhuolto- ja palveluja. Selvitys julkaistiin vuonna 1995¹⁹. Sen taustalla oli huoli siitä, että ruotsinkielisiä terveydenhuolto- ja palveluja ei aina ole saatavilla, vaikka oikeudesta käyttää ruotsin kieltä ja saada ruotsinkielisiä palveluja säädetään laissa potilaan asemasta ja oikeuksista, erikoissairaanhoidolaissa, laissa Helsingin yliopistollisesta keskussairaalarasta, kansanterveyslaissa ja laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.

Oikeutta saada terveydenhuoltoa omalla äidinkielellä pidetään tärkeänä. Tällä alalla on kuitenkin ongelmia, jotka on tunnustettu. Yhtenä keinona tämän ongelman ratkaisemiseksi eduskunta hyväksyi 19.2. erikoissairaanhoidolain muutoksen. Laki sisältää nyt uuden säännöksen, joka kuuluu seuraavasti: "Jos potilas ei saa asuinpaikkansa perusteella määräytyvästä sairaalarasta tai muusta toimintayksiköstä palvelua omalla äidinkielellään, on hänellä oikeus päästä hoitoon sellaiseen sairaanhoitopiiriin sairaalaan tai toimintayksikköön, joka voi antaa hoitoa hänen äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi." Sairaanhoitopiiri ja potilaan asuinpaikka sopivat, mitkä ovat niitä toimintayksiköitä, joita voidaan käyttää tähän tarkoitukseen.

Tasavallan presidentti vahvistanee nämä muutokset maaliskuun alussa. Laki erikoissairaanhoidolain muuttamisesta tulee voimaan vuoden 2000 alussa.

¹⁹ "Haima – vad är det?" – om rätten till hälsovård på svenska. Finlandssvensk rapport nr 33.

14 artikla - Yhteydet valtakunnan rajojen yli

Suomi on sitoutunut soveltamaan seuraavia määräyksiä:

- a) soveltamaan voimassaolevia kahden- ja monenvälisiä sopimuksia, jotka ovat niitä sitovia sellaisiin muihin valtioihin nähden, joissa käytetään samaa tai samankaltaista kieltä, tai tarvittaessa pyrkiä tekemään mainitunlaisia sopimuksia siten, että asianomaisten valtioiden samaa kieltä käyttävän väestön yhteyksiä kulttuurin, koulutuksen, tiedotustoiminnan, ammattikoulutuksen ja jatkuvan koulutuksen alalla edistetään;*
- b) helpottamaan ja/tai edistämään alueellisten kielten tai vähemmistökielten eduksi yhteistyötä valtakunnan rajojen yli erityisesti niiden alueellisten tai paikallisten viranomaisten välillä, joiden alueella käytetään samaa tai samankaltaista kieltä.*

Kuten edellä on mainittu, Suomen ja Ruotsin välillä esiintyy rajat ylittäviä yhteyksiä eri tasoilla ja lukuisissa toimintamuodoissa.

Suomella on muiden Pohjoismaiden²⁰ kanssa mm. sopimukset kulttuuriyhteistyöstä (SopS 60/1971, viimeinen muutos 21/1990), kunnallisesta yhteistyöstä (SopS 1-2/1979) ja Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa Pohjoismaassa (SopS 11/1987).

Suomen, Ruotsin ja Norjan välinen kulttuuri- ja koulutusalan yhteistyö sisältyy kaikkien viiden Pohjoismaan kesken vuonna 1971 tehtyyn kulttuuriyhteistyösopimukseen. Yhteistyötä toteutetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisissa toimielimissä ja komiteoissa. Valtaosa hankkeista koskee eri kulttuuri-, tietopalvelu- ja koulutusalojen välistä yhteistyötä, jossa kielellä on keskeinen asema. Näihin hankkeisiin lukeutuvat mm. kirjallisuuden kääntämisen taloudellinen tuki, pohjoismaisten kielilautakuntien välinen yhteistyö sekä kieltenopetuksen yhteistyöohjelma NORDMÅL. Lisäksi Pohjoismaiden ministerineuvostolla on erityinen kieliohjelma.

Työministeriö osallistuu pohjoismaiseen työmarkkinayhteistyöhön eri tasoilla ja on toimivaltainen viranomaisena Pohjoismaiden yhteisistä työmarkkinoista Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välillä tehtyä sopimusta ja työntekijöiden vapaata liikkumista koskevissa asioissa. Ruotsin kielen taito on selvästikin huomattava etu pohjoismaiseen yhteistyöhön osallistuville. Sama koskee myös muissa Pohjoismaissa tuotetun lähde- ja muun materiaalin käyttöä. Työministeriö vastaa siitä, että viranomaisten koulutusta kehitetään ja järjestetään valtiollisella, alueellisella ja paikallistasolla ruotsin ja saamen kielen käytön lisäämiseksi asiakaspalvelussa.

Mikäli Suomen ja Ruotsin työviranomaiset toimivat yhteistyössä, ruotsinkielisiä työllisyys- ja muita palveluja voidaan edelleen kehittää ja monipuolistaa. Pohjoismaiden välistä ja etenkin Suomen ja Ruotsin kahdenvälistä yhteistyötä sekä palvelujen yhteiskäyttöä voidaan huomattavasti tehostaa ja lisätä monilla hallinnonaloilla, mikä puolestaan kohottaisi viranomaisten ruotsinkielisille kansalaisille tarjoamien palvelujen tasoa.

²⁰ Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti.

Kieli: SAAME

8 artikla - Koulutus

1. Koulutuksen osalta sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja heikentämättä asianomaisen valtion virallisen kielen tai kielten opetusta

a i) järjestämään esikouluasteen opetusta

b i) järjestämään peruskouluopetusta

c i) järjestämään keskiasteen opetusta

d ii) järjestämään huomattavan osan ammattiopetuksesta

e ii) järjestämään mahdollisuus opiskella näitä kieliä korkeakoulujen opetusaineena

f ii) tarjoamaan näitä kieliä oppiaineina aikuiskasvatuksessa ja täydennyskoulutuksessa

g) varmistamaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten taustalla olevan historian ja kulttuurin opetuksen

h) järjestämään perustutkintoon tähtäävää koulutusta ja jatkokoulutusta opettajille, joita tarvitaan näiden kappaleiden toteuttamiseksi

i) asettamaan valvontaelimen tai -elimä, jotka seuraavat toimenpiteitä ja edistystä alueellisten kielten tai vähemmistökielten opetuksen vakiinnuttamisessa tai kehittämisessä ja jotka laativat julkistettavia vuosikertomuksia huomioistaan.

2. Koulutuksen osalta sekä muilla kuin niillä alueilla, joilla alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä perinteisesti käytetään, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan, rohkaisemaan tai järjestämään soveltuvan asteista opetusta näillä kielillä tai näissä kielissä, mikäli asianomaisen kieliryhmän koko on riittävä.

Päivähoito

Laissa lasten päivähoitosta (36/1973) on erityinen maininta siitä, että päivähoitoa voidaan antaa, paitsi suomen ja ruotsin, myös saamen kielellä. Saamenkielinen päivähoito ei ole vielä vakiintunut.

Perus- ja keskiasteen opetus

Kuten edellä on mainittu, perusopetuslain 10 §:n mukaan koulun opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame. Perusopetuslain 12 §:n mukaan äidinkielenä opetetaan oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Lukiolain 6 ja 8 §:ssä on samansisältöiset säännökset.

Suomessa puhutaan kolmea eri saamelaiskieltä. Saamenkielistä opetusta on järjestetty pääasiallisesti pohjoissaamen kielellä sekä jossain määrin koltansaamen kielellä. Äidinkielen opetusta on annettu kaikilla kolmella saamelaiskielellä. Pohjois- ja inarinsaamen kielillä on annettu opetusta myös lukioissa. Saamen kieltä voi opiskella niin ikään vapaaehtoisena kielenä.

Kuten edellä on mainittu, ylioppilastutkintoasetuksen mukaan äidinkielen kokeet järjestetään suomen, ruotsin ja saamen kielessä. Äidinkielen kokeita on järjestetty sekä pohjois- että inarinsaamen kielissä.

Saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella on rahoituslainsäädäntöä muutettu siten, että valtio korvaa opetuksesta aiheutuvat kustannukset kokonaan peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa 1.1.1999 lukien.

Saamen kielen ja saamenkielinen opetus on Suomen koulutusjärjestelmässä uusi ja kehittyvä alue, jolle on vähitellen kahden viime vuosikymmenen aikana muodostettu lainsäädännöllinen ja taloudellinen perusta. Samanaikaisesti on kitketty saamen kielen vähäisestä arvostuksesta johtuvia ennakkoluuloja.

Valtioneuvoston 11.2.1999 tekemän päätöksen mukaan kunnille ja muille koulutuksen järjestäjille myönnetään valtionavustusta niiden saamelaisten kotiseutualueen kunnissa järjestämän saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kustannuksiin perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Käytännössä valtionavustukset kattavat kustannukset kokonaisuudessaan. Päätöstä sovelletaan tämän vuoden alusta lukien.

Ammattiopetus

Suomessa on yksi ammattikoulu, jossa annetaan saamenkielistä opetusta.

Korkeakouluopetus

Oulun yliopistossa on mahdollista opiskella saamea pääaineena. Helsingin yliopistossa saamen kieltä ja kulttuuria voi opiskella sivuaineena.

Oulun opettajankoulutuslaitoksessa on kiintiö syntyperäisille saamenkielisille.

Saamen kieltä pääaineenaan opiskelevat Oulun yliopiston opiskelijat voivat valmistua myös aineenopettajiksi. Englantilaisen, saksalaisen tai pohjoismaisen filologian opiskelijat voivat opiskella saamea toisena vieraana kielenä ja valmistua esimerkiksi vieraiden kielten aineenopettajiksi.

Lapin yliopistossa saamen kieltä ja kulttuuria voi opiskella sivuaineena. Opettajiksi, asianajajiksi tai virkamiehiksi opiskeleville on tarjolla erikoiskursseja.

Opetusministeriö on nimittänyt komitean selvittämään saamenkielistä aineenopettajakoulutusta. Komitea luovuttaa mietintönsä maaliskuussa 1999.

Aikuiskasvatus ja täydennyskoulutus

Saamenkielisille opettajille järjestetään erillistä täydennyskoulutusta.

Opettajankoulutus

Luokanopettajakoulutuksessa on saamenkielisille varattuja kiintiöitä. Kiintiöpaikat sijaitsevat Oulun ja Lapin yliopistoissa. Hakijoiden määrä on ollut vuosittain 10–12, valittujen 0–5. Yläasteen ja lukion aineenopettajien osalta opetusministeriö on vuonna 1997 teettänyt selvityksen opettajatilanteesta ja -tarpeesta. Ministeriö on asettanut työryhmän, jonka tulee laatia ehdotus saamelaisten aineenopettajien koulutuksen käytännön järjestelyistä. Lisäksi jotkut saamelaiset opiskelevat luokanopettajiksi Norjan saamenkielisessä Saamelaisopettajakorkeakoulussa Kautokeinossa.

9 artikla - Oikeusviranomaiset

Suomi on sitoutunut turvaamaan saamen kielen käytön oikeudenkäynneissä seuraavasti:

1. Tuomiopiireissä, joissa alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sillä edellytyksellä, etteivät tämän kappaleen mukaiset helpotukset tuomarin mielestä vaikeuta oikeuden toteutumista:

a) rikosoikeudellisissa oikeudenkäynneissä

ii) takaamaan syytetyille oikeuden käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään;

iii) määräämään, ettei kirjallisia tai suullisia todisteita ja vaateita saa jättää tutkimatta yksinomaan sillä perusteella, että ne esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä;

iv) toimittamaan pyynnöstä oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä,

tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla siten, ettei asianosaiselle aiheudu lisäkustannuksia;

b) riita-asiain oikeudenkäynnissä

ii) sallimaan sen, että asianosainen voi käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään oikeudessa esiintyessään, silloin kun hänen on esiinnyttävä oikeudessa henkilökohtaisesti, ilman, että tästä aiheutuu hänelle lisäkustannuksia;

iii) sallimaan, että asiakirjat ja todisteet esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä,

tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla;

c) hallinto-oikeuksissa käytävissä oikeudenkäynneissä:

ii) sallimaan sen, että asianosainen voi käyttää omaa alueellista kieltään tai vähemmistökieltään oikeudessa esiintyessään, silloin kun hänen on esiinnyttävä oikeudessa henkilökohtaisesti, ilman, että tästä aiheutuu hänelle lisäkustannuksia;

iii) sallimaan, että asiakirjat ja todisteet esitetään alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä,

tarvittaessa tulkin ja käännösten avulla;

d) ryhtymään toimenpiteisiin varmistaakseen, että edellä b ja c kohdan i) ja iii) alakohdan soveltaminen ja tarvittavat tulkit ja käännökset eivät aiheuta asianosaisille lisäkustannuksia.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat siihen, että ne

a) eivät kiellä kotimaassa laadittujen oikeudellisten asiakirjojen pätevyyttä vain sillä perusteella, että ne on laadittu alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat pitämään saatavilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tärkeimmät lakitekstit ja erityisesti näiden kielten käyttäjiä koskevat tekstit, ellei tästä ole huolehdittu muulla tavalla.

Lakia saamenkielen käyttämisestä viranomaisissa sovelletaan niihin tuomioistuimiin ja valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaisiin, joiden virka-alueeseen saamelaisten kotiseutualue tai sen osa kuuluu, ja Lapin lääninhallitukseen sekä oikeuskansleriin ja

eduskunnan oikeusasiamieheen (3 §). Lain tarkoittamiin tuomioistuimiin lukeutuvat Lapin kärjäoikeus, Rovaniemen hovioikeus, korkein oikeus, Pohjois-Suomen maaoikeus, Pohjois-Suomen vesioikeus, vesiylioikeus, Lapin läänioikeus, korkein hallinto-oikeus, vakuutusosasto, työtuomioistuin, vankilaoikeus ja markkinatuomioistuin.

Näissä viranomaisissa saamelaisella on (kansalaisuudestaan riippumatta) oikeus käyttää omaa kieltään asiassa, jossa häntä kuullaan (6 §). Asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, valtion virkamiehen tai toimihenkilön on saamelaisten kotiseutualueella käytettävä saamelaisen asianosaisen niin vaatiessa saamen kieltä, jos hän on velvollinen sitä taitamaan (7 §).

Saamelaiselle asianosaiselle on hänen pyynnöstään annettava toimituskirjat tai niiden käännökset saamen kielellä (8 §).

Julkipanos, ilmoitukset ja kuulutukset tai muut sellaiset asiakirjat, jotka edellä tarkoitettu viranomainen tai laitos antaa väestölle, sekä opasteet ja väestön käytettäväksi tarkoitettujen lomakkeiden *täyttöohjeineen* on saamelaisten kotiseutualueella annettava myös saamen kielellä (9 §). Yksityisen oikeutta koskevissa asioissa viranomaiset voivat kuitenkin harkintansa mukaan jättää antamatta julkipanoja saamen kielellä (9§:n 2 momentti, 888/1996).

Saamen kielilain voimaantulon jälkeen saamelaiset ovat käytännössä voineet omasta pyynnöstään käyttää saamen kieltä Lapin kärjäoikeudessa ja sen kansliassa sekä Enontekiön ja Utsjoen kunnan oikeusaputoimistoissa. Näissä laitoksissa työskenteleviltä virkamiehiltä ei edellytetä saamen kielen taitoa, mutta kärjätuomari ja oikeusaputoimistojen sihteerit osaavat saamea. Kärjätuomari käyttää kuitenkin oikeudenkäynneissä yleensä johdonmukaisesti suomea, mutta paikalla on saamen kielen tulkki. Näin oikeudenkäynnit eivät ole viivästyneet, koska tulkki on ollut välittömästi käytettävissä. Kärjäoikeuden lautamiesten joukossa on aina saamen kielen taitoisia henkilöitä, ja joissain tapauksissa kaikki lautamiehet osaavat saamea. Kärjäoikeuden kansliassa on saatavilla tärkeimmät lomakkeet saamen kielellä ja myös vihkiminen voidaan toimittaa saamen kielellä. Kärjäoikeus julkaisee säännöllisesti tiedonantoja kaikilla kolmella Suomessa käytetyllä saamelaiskielellä – pohjois-, inarin ja koltansaamalla. Virallisia asiakirjoja pyydetään vain harvoin saamen kielellä, mutta käännös toimitetaan pyynnöstä. Saamen kielen käyttöä vähentää osaltaan se, että saamen kielen oikeudellinen sanasto on osin puutteellista.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan saamelaisten kotiseutualueella ei työskentele syyttäjiä, jotka osaisivat varsinaisesti puhua saamea. Valtakunnansyyttäjälle ei kuitenkaan ole tehty tätä koskevia valituksia, ja paikalliset syyttäjänvirastot ovat tarvittaessa valmiita käyttämään käännöksiä ja tulkkausta.

Sellaiset lait, asetukset ja päätökset, jotka erityisesti koskevat saamelaisia, julkaistaan pohjoissaamen kielellä sen mukaisesti, mitä saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 12 §:ssä säädetään.

10 artikla - Hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut

Suomi on sitoutunut turvaamaan saamen kielen käytön hallintoviranomaisissa seuraavasti:

1. Hallintopiireissä, joissa alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin voidaan kohtuudella katsoa mahdolliseksi, että

a) alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävät henkilöt voivat jättää kirjallisia ja suullisia hakemuksia viranomaisille ja saada niihin vastauksia näillä kielillä;

b) yleisölle tarkoitetut laajalti käytetyt hallinnolliset tekstit ja lomakkeet ovat saatavissa alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tai kaksikielisinä;

c) hallintoviranomaisten sallitaan laatia asiakirjoja alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä.

2. Niissä alue- tai paikallisviranomaisissa, joiden toiminta-alueella alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä oikeuttaakseen seuraavat toimenpiteet, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan ja/tai rohkaisemaan

a) alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä alue- ja paikallisviranomaisissa;

b) alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien mahdollisuutta jättää suullisia ja kirjallisia hakemuksia näillä kielillä;

c) alueviranomaisten virallisten asiakirjojen julkaisemista myös asianomaisilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

d) paikallisviranomaisten virallisten asiakirjojen julkaisemista myös asianomaisilla alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

e) sitä, että alueviranomaiset käyttäisivät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä valtuustojen kokouksissa, sulkematta kuitenkaan pois valtion virallisen kielen tai virallisten kielten käyttöä;

f) sitä, että paikallisviranomaiset käyttäisivät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä valtuustojen kokouksissa, sulkematta kuitenkaan pois valtion virallisen kielen tai virallisten kielten käyttöä;

g) perinteisten ja oikeiden paikannimien käyttöä tai käyttöönottoa alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä, tarvittaessa rinnakkain virallisen kielen tai virallisten kielten kanssa.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla hallintoviranomaisten ja niiden puolesta toimivien henkilöiden tarjoamien julkisten palvelujen osalta, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin voidaan kohtuudella katsoa mahdolliseksi, varmistamaan

b) että vähemmistökieltä käyttävät henkilöt voivat jättää hakemuksia ja saada niihin vastauksia näillä kielillä.

4. Saattaakseen voimaan hyväksymänsä 1, 2 ja 3 kappaleen määräykset sopimuspuoli sitoutuu ryhtymään vähintään yhteen seuraavista toimenpiteistä:

a) käännös ja tulkkauksen tarpeen mukaan;

b) virkamiesten ja muiden julkisella sektorilla työskentelevien henkilöiden palkkaaminen ja tarvittaessa tarvittava kouluttaminen.

5. Sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan sukunimien käytön tai käyttöönoton alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä asianosaisten pyynnöstä.

1–4 kappale

Lakia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa sovelletaan niihin valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaisiin, joiden virka-alueeseen saamelaisten kotiseutualue tai sen osa kuuluu, muihin 3 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa määriteltyihin viranomaisiin ja laitoksiin sekä Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän kuntien (saamelaisten kotiseutualueen) viranomaisiin ja niiden kuntainliittojen viranomaisiin, joissa nämä kunnat ovat osallisina. Toimikunnan ja lautakunnan sekä muun vastaavan monijäsenisen hallintoelimen jäsenen oikeutta käyttää saamen kieltä sovelletaan myös kunnan ja kuntainliiton valtuuston, hallituksen ja muun vastaavan toimielimen jäseneneen (14 §). Lakia sovelletaan myös 16 §:ssä tarkoitettuihin kirkon viranomaisiin.

Saamelaisten kotiseutualueella julkipanonot, ilmoitukset ja kuulutukset tai muut sellaiset asiakirjat sekä tienviitat ja muut opasteet on laadittava myös saamen kielellä (11 §). Saamelaisten kotiseutualueella tienviitoissa käytetäänkin suomen lisäksi kolmea eri saamelaiskieltä.

Hallintomenettelylain (589/1996) 22 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava tulkittamisesta ja kääntämisestä muun muassa, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä. Hallintolainkäyttölaki (586/1996) sisältää vastaavankaltaisen säännöksen (77 §).

Edellä olevan 9 artiklan kohdalla tarkoitettujen kielellisten oikeuksien lisäksi saamelaisilla on kyseisissä viranomaisissa myös tiettyjä muita oikeuksia, joista säädetään laissa saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa. Saamelaisilla on esimerkiksi oikeus ilmoittaa väestökirjoihin äidinkielekseen saame (5 §) sekä oikeus valtion toimikunnan ja lautakunnan sekä muun vastaavan monijäsenisen valtion hallintoelimen jäsenenä käyttää saamen kieltä hallintoelimen keskusteluissa sekä pöytäkirjaan kirjallisesti antamassaan lausunnossa (10 §). Lain 23 §:n mukaan valtion virkamiehillä, joiden virka-alue on saamelaisten kotiseutualueella, on oikeus saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Täytettäessä virkaa tai tointa lain 24 §:ssä tarkoitetuissa viranomaisissa katsotaan saamen kielen taito erityiseksi ansioksi.

Kuten edellä on mainittu, saamelaiskäräjien ja oikeusministeriön asettama työryhmä tutkii saamen kielilain puutteita ja laatii ehdotuksen näiden puutteiden poistamiseksi tarvittavista toimista. Suurimpana puutteena pidetään sitä, että laki ei velvoita viranomaisia hallitsemaan saamen kieltä, minkä vuoksi saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat pääasiassa tulkkauksen ja kääntämisen avulla. Käytännössä tulkkausta ei kuitenkaan ole aina käytettävissä kunnan viranomaisten ja elimien kokouksissa. Siten lakia ei aina voida panna täytäntöön kuntatasolla.

5 kappale

Tältä osin viitataan siihen, mitä nimilaista on ruotsin kielen osalta todettu 10 artiklan kohdalla.

11 artikla - Joukkoviestimet

Suomi on sitoutunut turvaamaan saamen kielen käytön joukkoviestimissä seuraavasti:

1. Sopimuspuolet sitoutuvat alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien osalta alueilla, joilla näitä kieliä puhutaan, kunkin kielen tilanne huomioon ottaen ja sikäli kuin julkisilla viranomaisilla on välillisesti tai välittömästi toimivaltaa, valtuudet tai muutoin mahdollisuus vaikuttaa tällä alalla, ja kunnioittaen joukkoviestimien itsenäisyyden ja itsehallinnon periaatetta

a) sikäli kuin radiolla ja televisiolla on julkinen palvelutehtävä

iii) huolehtimaan riittävästi siitä, että radio ja televisio lähettävät ohjelmaa alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

b) i) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan ainakin yhden alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä toimivan radioaseman perustamista;

c) ii) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan televisio-ohjelmien lähettämistä säännöllisesti alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

d) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan auditiivisten ja audiovisuaalisten teosten luomista alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä;

e) i) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan ainakin yhden alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä ilmestyvän sanomalehden perustamista ja/tai ylläpitämistä;

f) ii) soveltamaan olemassa olevia avustuksia koskevia toimenpiteitä myös alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettuihin audiovisuaalisiin ohjelmiin.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan vapauden vastaanottaa suoraan naapurimaiden radio- ja televisio-ohjelmia, jos ohjelmat on tuotettu samalla tai samantapaisella kielellä kuin alueellinen kieli tai vähemmistökieli, sekä olemaan estämättä näillä kielillä naapurimaista lähetettyjen radio- ja televisio-ohjelmien jälleenlähettyksiä. Lisäksi sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan, ettei lehdistön sananvapautta ja vapaata tiedonkulkua millään tavoin rajoiteta samalla tai samantapaisella kielellä kuin alueellinen kieli tai vähemmistökieli ilmestyvissä lehdissä. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai alueellisen koskemattomuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan, että alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien edut ovat edustettuna tai otetaan huomioon sellaisissa elimissä, joita lain nojalla saatetaan perustaa valvomaan joukkoviestimien vapautta ja tasapuolisuutta.

Hallitusmuodon 10 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauden käyttämisestä säädetään tarkemmin lailla. Painovapauslain 1 §:n mukaan "Suomen kansalaisella on oikeus viranomaisten ennalta estämättä julkaista painokirjoituksia noudattaen, mitä tässä laissa säädetään".

Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä, jotka estäisivät saamen kielen käytön talous- ja yhteiskuntatoiminnassa, eikä muita 2 kappaleessa tarkoitettuja lehdistön sananvapauden tai vapaan tiedonkulun rajoituksia.

Kuten edellä on mainittu, Yleisradio Oy:llä on velvollisuus kohdella suomen- ja ruotsinkielisiä kansalaisia yhtäläisin perustein ohjelmatoiminnassa ja tuottaa saamenkielisiä palveluja.

Saamelaisilla on kotiseutualueellaan oma radiokanava (Sami Radio)²¹, joka lähettää ohjelmia noin 40 tuntia viikossa. Sami Radio toimii yhteistyössä Ruotsin ja Norjan vastaavien asemien kanssa. Sami Radion kuuluvuusalue rajoittuu Suomessa saamelaisten kotiseutualueeseen.

Suomessa on myös saamenkielinen tekstitelevisio, muttei säännöllisiä saamenkielisiä televisiolähetyksiä.

Suomessa ei julkaista saamenkielisiä sanomalehtiä. Norjalaiset pohjoissaamenkieliset sanomalehdet *Min Áigi* ja *Ássu* ovat saatavilla myös saamelaisten kotiseutualueen suomalaisissa osissa.

Kansallista audiovisuaalisten teosten ja ohjelmien tuotantotukea voidaan myöntää ruotsin- ja saamenkielisille tuotannoille samoin perustein kuin suomenkielisille tuotannoille. Tarvittaessa sovelletaan positiivisen diskriminaation strategiaa.

²¹ Ks. kotisivut osoitteessa www.yle.fi/samiradio.

12 artikla - Kulttuuritoiminta ja -palvelut

1. Kulttuuritoiminnan ja palvelujen osalta – erityisesti kirjastojen, videolainaamojen, kulttuurikeskusten, museoiden, arkistojen, akatemioiden, teattereiden ja elokuvateattereiden, samoin kuin kirjallisuus- ja elokuvatuotannon ja populaarikulttuurin, festivaalien ja kulttuurituotannon osalta, mukaan lukien muun muassa uusien teknologia – sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla ja sikäli kuin viranomaisilla on toimivaltaa, valtuudet tai mahdollisuus vaikuttaa tällä alalla,

- a) rohkaisemaan alueellisille kielille tai vähemmistökielille ominaista ilmaisua ja aloitteellisuutta sekä huolehtimaan näillä kielillä tuotettujen teosten saatavuudesta eri tavoin;*
- b) huolehtimaan alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettujen teosten saatavuudesta eri muodoissa muilla kielillä avustamalla ja kehittämällä käännös-, jälkiäänitys-, päälleäänitys- ja tekstitystoimintaa;*
- c) huolehtimaan muilla kielillä tuotettujen teosten saatavuudesta alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä avustamalla ja kehittämällä käännös-, jälkiäänitys-, päälleäänitys- ja tekstitystoimintaa;*
- d) varmistamaan, että erilaiset kulttuuritoimintojen järjestämisestä vastaavat elimet soveltuvalla tavalla sisällyttävät alueellisten kielten tai vähemmistökielten ja kulttuurin tuntemuksen ja osaamisen aloittamiinsa tai tukemiinsa hankkeisiin;*
- e) edistämään toimenpiteitä, joiden avulla voidaan varmistaa, että kulttuuritoiminnasta vastuussa olevilla elimillä on palveluksessaan henkilöstöä, joka hallitsee sekä asianomaisen alueellisen kielen tai vähemmistökielen että muun väestön käyttämän kielen tai kielet;*
- f) rohkaisemaan alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien henkilöiden edustajien välitöntä osallistumista kulttuuripalvelujen tarjontaan ja kulttuuritoiminnan suunnitteluun;*
- g) rohkaisemaan ja/tai helpottamaan sellaisen elimen tai sellaisten elinten perustamista, joiden tehtävänä olisi kerätä, tallentaa ja esitellä tai julkaista alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tuotettuja teoksia;*
- h) tarvittaessa perustamaan ja/tai edistämään ja rahoittamaan käännöksiä ja terminologista tutkimuspalvelua erityisesti silmällä pitäen asianmukaisen hallinnollisen, kaupallisen, taloudellisen, yhteiskunnallisen, teknisen ja oikeudellisen sanaston ylläpitämistä ja kehittämistä kullakin alueellisella kielellä tai vähemmistökielellä.*

2. Jos alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttävien henkilöiden lukumäärä on riittävä muilla kuin sellaisilla alueilla, joilla asianomaista alueellista kieltä tai vähemmistökieltä perinteisesti käytetään, sopimuspuolet sitoutuvat sallimaan, rohkaisemaan ja/tai järjestämään asianmukaista kulttuuritoimintaa ja -palveluja edellisen kappaleen mukaisesti.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat ulkomailla harjoitetun kulttuuripolitiikkansa osalta kiinnittämään asianmukaista huomiota myös alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin sekä kulttuureihin, joita ne heijastavat.

Tämän artiklan osalta viitataan hallitusmuodon 14 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan "[s]aamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan [...]"

Tämän artiklan osalta viitataan myös siihen, mitä edellä 12 artiklan kohdalla on esitetty ruotsin kielen osalta. Lisäksi voidaan todeta seuraavaa:

Saamelaisten yleisen kulttuuripalvelujen ja -rahoituksen turvaamisen lisäksi saamen kulttuurin ja saamelaisjärjestöjen toiminnan edistämiseen myönnetään vuosittain erillinen määräraha talousarvion opetusministeriön pääluokasta.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon periaatteen mukaisesti saamelaisen kulttuurin edistämiseen myönnettävä määräraha, joka vuonna 1998 oli yhteensä miljoona markkaa, kohdistetaan saamelaiskäräjille. Vuonna 1998 tästä määrärahasta sai taloudellista tukea 51 hakijaa mm. kirjallisuuden, musiikin, kuvataiteiden, teatterin ja käsityöalan apurahoina. Avustuksia myönnettiin myös kulttuuritapahtumien järjestämiseen, videodokumentin tuottamiseen, saamelaiskulttuurin tallentamiseen, kirjojen julkaisemiseen ja saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen.

Uuden kirjastolain (904/1998) mukaan sekä saamenkielisen että suomenkielisen väestöryhmän tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein saamelaisten kotiseutualueen kunnissa.

Saamelaisten kotiseutualueella evankelisluterilaisen kirkon toimitukset, sakramentit ja jumalanpalvelusmenot, kuten kaste, vihkiminen ja hautaustoimitus, on pyynnöstä suoritettava saamen kielellä. Kirkolla on myös saamenkielinen pappi, joka suorittaa uskonnollisia toimituksia saamen kielellä. Uuden kirkkolain mukaan saamelaisten kotiseutualueelle voidaan perustaa pelkästään saamenkielinen seurakunta tai kaksikielinen suomalais-saamelainen seurakunta.

Saamelaisten Urheiluliitto Suomessa ry. on valtionapua nauttiva yhdistys. Urheilu on olennainen osa saamelaisten kulttuuria ja perinnettä. Saamelaisten kotiseutualueella harjoitettava ylikansallinen urheilualan yhteistyö on vilkasta.

13 artikla - Talous- ja yhteiskuntaelämä

Talous- ja yhteiskuntatoiminnan osalta Suomi on sitoutunut soveltamaan seuraavia määräyksiä:

1. a) poistamaan lainsäädännöstään kaikki määräykset, jotka perusteettomasti kieltävät tai rajoittavat alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä talous- ja yhteiskuntaelämään liittyvissä asiakirjoissa, erityisesti työsopimuksissa ja teknisissä asiakirjoissa kuten tuotteiden tai laitteiden käyttöohjeissa;

c) vastustamaan käytäntöjä, joiden tavoitteena on alueellisten kielten tai vähemmistökielten käytön rajoittaminen talous- ja yhteiskuntaelämässä;

d) helpottamaan ja/tai rohkaisemaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttöä muillakin kuin edellä olevissa kohdissa mainituilla keinoilla.

2. Talous- ja yhteiskuntatoiminnan osalta sopimuspuolet sitoutuvat vähemmistökielialueilla sikäli kuin julkiset viranomaiset ovat alalla toimivaltaisia ja siinä määrin kuin kohtuudella voidaan katsoa mahdolliseksi,

a) sisällyttämään rahoitus- ja pankkisääntöihinsä määräykset, joilla sallitaan kaupallisen käytännön edellyttämällä tavalla laatia maksuääräyksiä (shekkejä, maksuosoituksia jne.) ja muita rahatalouteen liittyviä asiakirjoja alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä tai tarvittaessa varmistamaan tällaisten määräysten toteutumisen;

c) varmistamaan, että sosiaalialan hoitolaitoksissa kuten sairaaloissa, vanhainkodeissa ja hoitoloissa on mahdollisuudet vastaanottaa ja hoitaa sairauden tai vanhuuden johdosta tai muusta syystä hoitoa tarvitsevia alueellista kieltä tai vähemmistökieltä käyttäviä henkilöitä heidän omalla kielellään;

d) varmistamaan soveltuvin keinoin, että turvallisuusohjeita on saatavana myös alueellisilla kielillä tai vähemmistökielillä.

Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä, jotka estäisivät saamen kielen käytön talous- ja yhteiskuntatoiminnassa.

Peruskirjan 13 artiklan 2 (b) kappaleen mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanoa edellytetään Suomen hallitusmuodon 14 ja 16 a §:ssä. Sanotuissa säännöksissä tarkoitettuihin toimiin on pääasiassa ryhdytty koulu- ja kielilainsäädännön nojalla.

Kuluttajansuojaviranomaisille 13 artiklan 2 kappaleen e kohdan mukaisesti määrätyt velvoitteet pohjautuvat kielilakiin.

Inarin ja Utsjoen kunnallisissa vanhainkodeissa työskentelee 14 saamea puhuvaa henkilöä, kun taas Enontekiössä ja Sodankylässä tällaista henkilöstöä ei ole. Lapin keskussairaalassa on vain harvoja saamea puhuvia hoitajia. Oulun yliopistollisessa sairaalassa ei ole saamen kielen taitoisia työntekijöitä.

14 artikla - Yhteydet valtakunnan rajojen yli

Suomi on sitoutunut soveltamaan seuraavaa määräystä:

a) soveltamaan voimassaolevia kahden- ja monenvälisiä sopimuksia, jotka ovat niitä sitovia sellaisiin muihin valtioihin nähden, joissa käytetään samaa tai samankaltaista kieltä, tai tarvittaessa pyrkii tekemään mainitunlaisia sopimuksia siten, että asianomaisten valtioiden samaa kieltä käyttävän väestön yhteyksiä kulttuurin, koulutuksen, tiedotustoiminnan, ammattikoulutuksen ja jatkuvan koulutuksen alalla edistetään.

Yhteydet valtakunnan rajojen yli ovat yleisiä saamelaisten keskuudessa Suomen, Ruotsin ja Norjan rajaseudulla.

Lisäksi voidaan todeta työministeriön vastaavan siitä, että viranomaisten koulutusta kehitetään ja järjestetään valtiollisella, alueellisella ja paikallistasolla ruotsin ja saamen kielen käytön lisäämiseksi asiakaspalvelussa. Pohjoismaiden napaseudun työvoimaviranomaisten välistä yhteistyötä voidaan edelleen monipuolistaa ja edistää. Tämä koskee esimerkiksi laajempaa synergiaa sekä Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaisille tarjottaville kansallisille työvoimapalveluille osoitettujen voimavarojen yhteiskäyttöä.

Jotkut saamelaiset opiskelevat luokanopettajiksi Norjan saamenkielisessä Saamelaisopettajakorkeakoulussa Kautokeinosssa. Luokanopettajien kelpoisuusvaatimukset ovat samat Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa.

Vuonna 1992 tehdyn suhteiden perusteita koskevan Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välisen sopimuksen 10 artiklan mukaan sopimuspuolet tukevat vuorovaikutteisesti suomalaisten ja suomensukuisten kansojen omaperäisyyden säilyttämistä Venäjällä ja Venäjältä peräisin olevien omaperäisyyttä Suomessa. Kieli mainitaan artiklassa erityisenä säilyttämisen kohteena. Tämän sopimuksen pohjalta Suomessa on käynnistetty erityinen sukukansaohjelma. Tähän ohjelmaan kuuluu myös Venäjällä sijaitsevan Kuolan niemimaan saamelaisten kieli ja kulttuuri. Sekä tämän ohjelman että saamelaisjärjestöjen ansiosta Suomen ja Venäjän saamelaiskansojen väliset yhteydet ovat kehittyneet mm. kulttuurin, opetuksen, ammatillisen koulutuksen ja täydennyskoulutuksen alalla.

Suomen, Ruotsin ja Norjan välinen kulttuuri- ja koulutusalan yhteistyö sisältyy kaikkien viiden Pohjoismaan kesken vuonna 1971 tehtyyn kulttuuriyhteistyösopimukseen. Yhteistyötä toteutetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisissa toimielimissä ja komiteoissa. Valtaosa hankkeista koskee eri kulttuuri-, tietopalvelu- ja koulutusalojen välistä yhteistyötä, jossa kielellä on keskeinen asema. Näihin hankkeisiin lukeutuvat mm. kirjallisuuden kääntämisen taloudellinen tuki, pohjoismaisten kielilautakuntien välinen yhteistyö sekä kieltenopetuksen yhteistyöohjelma NORDMÅL. Lisäksi Pohjoismaiden ministerineuvostolla on erityinen kieliohjelma.

Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät toimivat yhä enemmän yhteistyössä.